

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту

В. о. авідувача кафедри публічного управління

та державної служби

к.держ.упр., доц. Л. В. Набока

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ

НАСІННИЦТВА В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

281 Публічне управління та адміністрування

28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець

Здобувач 2 курсу, групи ЗПУА-1-(23)

А. О. Смик

Науковий керівник

д.держ.упр., проф.

Ю. О. Куц

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ НАСІННИЦТВА.....	8
1.1 Теоретичні основи формування ринку насінництва.....	8
1.2 Сутність механізмів державного регулювання ринку насінництва...	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ НАСІННИЦТВА В УКРАЇНІ.....	30
2.1 Нормативно-правовий механізм управління розвитком ринку насінництва.....	30
2.2 Організаційний механізм управління розвитком ринку насінництва (на прикладі Відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації).....	39
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ НАСІННИЦТВА В УКРАЇНІ.....	48
3.1 Поліпшення механізму нормативно-правового забезпечення розвитку ринку насінництва.....	48
3.2 Підвищення дієвості державного нагляду у сфері насінництва.....	57
ВИСНОВКИ.....	65
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	68
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми.

Широкомасштабна агресія російської федерації призвела до великих втрат. Як матеріальних, так і людських. Великі площі сільськогосподарських угідь стали непридатними для аграрного виробництва. Війна принесла великі втрати і аграрний сектор, зокрема в таку галузь рослинництва, як насінництво.

Насінництво, як напрям розвитку сільського господарства, відіграє значну роль у розвитку аграрного сектора держави. Виробництвом насіння займається спеціальна галузь сільськогосподарського виробництва – насінництво. Посівний матеріал сільськогосподарських культур є однією із основних передумов регулярного, як правило щорічного, відтворення процесу зерновиробництва. Він не може бути замінений жодним фактором відтворювального процесу зернообігу. Якісні показники насінневого матеріалу прямо пропорційно впливають на рівень урожайності та якісні показники кінцевого зернопродукту.

У Законі України «Про насіння і садивний матеріал» визначено, що насінництво – галузь рослинництва, що забезпечує виробництво насіння і садивного матеріалу сортів культурних рослин, сертифікацію та здійснення державного контролю у процесі його обігу.

Насінництво – галузь рослинництва, яка займається масовим розмноженням насіння районованих сортів для здійснення сортозаміни та сортооновлення, збереження і поліпшення їх чистосортності, біологічних і урожайних властивостей, також здійснює сортовий і насінневий контроль. Але державна політика в галузі насінництва, що включала в себе державні цільові програми та розвиток нормативно-правової бази, виявилася недостатньо ефективною, як того вимагав динамічний розвиток даного сектора економіки.

Тому в Україні існує проблема удосконалення механізмів державного регулювання розвитку ринку насінництва в Україні. В Україні щорічно висівають 15-16 млн. гектарів зернових культур. Для сівби треба мати близько 2,3-2,5 млн. тон насіння нових високопродуктивних сортів і гібридів: 0,6-0,8 млн.

– ярих і 1,7-2 млн. – насіння озимих зернових. Із них до 2 млн. тон має бути сертифіковане насіння [91].

Також актуальність теми магістерської роботи зумовлена необхідністю надати пропозиції щодо удосконалення механізмів державного регулювання розвитку ринку насінництва в Україні на прикладі Харківського регіону, регіону де на даний час ведуться активні бойові дії.

Проблеми державного, публічного управління та адміністрування, місцевого самоврядування, публічного управління розвитком аграрного сектору економіки ґрунтовно досліджуються в працях Харківських науковців, зокрема: В. Бульби, С. Газарян, Ю. Дідок, І. Дунаєва, В. Дзюндзюка, В. Єлагіна, О. Жадана, Д. Карамішева, О. Коротич, О. Крутій, Ю. Куца, М. Латиніна, С. Майстра, В. Мамонової, В. Мартиненка, В. Наконечного, О. Орлова, В. Сичової, В. Соловиха, Н. Статівки, Ю. Ульянченка та ін.

Незважаючи на наявність наукових розробок реалізації та удосконалення державної політики та публічного управління розвитком аграрної сфери в Україні, окремі питання процесу поліпшення механізмів державного регулювання розвитку ринку насінництва в Україні залишаються не вирішеними, що, в свою чергу, потребує їх наукового осмислення та й визначило тему дослідження.

Мета дослідження. Метою магістерського дослідження є розробка теоретичних положень, методичних основ та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання розвитку ринку насінництва в Україні. За приклад обрано відділ землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації. Для реалізації мети дослідження було передбачено вирішення таких *завдань*:

- узагальнити теоретичні основи формування ринку насінництва;
- з'ясувати сутність механізмів державного регулювання ринку насінництва;

- визначити нормативно-правовий механізм управління розвитком ринку насінництва;
- проаналізувати організаційний механізм управління розвитком ринку насінництва (на прикладі Відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації);
- обґрунтувати напрями вдосконалення механізмів державного регулювання розвитку ринку насінництва в Україні.

Об'єктом дослідження є державна політика в аграрній сфері.

Предметом дослідження є механізми державного регулювання розвитку ринку насінництва в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою магістерської роботи є фундаментальні положення теорії публічного управління та адміністрування, місцевого самоврядування, розвитку аграрної сфери. Для досягнення визначеної в роботі мети використовувалися методологія науки публічного управління та адміністрування.

Достовірність результатів дослідження забезпечено завдяки використанню сукупності філософських, загальнонаукових і спеціальних публічно-управлінських методів, які використовуються в науці публічне управління та адміністрування. В основі методологічної конструкції магістерської роботи лежить системний аналіз, завдяки якому визначено напрями дослідження адміністративно-організаційного механізму розвитку насінництва. Діалектичний метод дав змогу встановити організаційну основу механізму розвитку насінництва. За допомогою логіко-системного методу сформульовано й поглиблено понятійний апарат, який використано в магістерському дослідженні.

За допомогою формального методу здійснено змістовий аналіз поняття державна політика щодо розвитку галузі насінництва. Формально-логічний метод використано для змістового аналізу поняття адміністративно-організаційного механізму розвитку галузі насінництва. Застосування методів

аналізу, моделювання й синтезу дало змогу сформулювати пропозиції щодо підвищення дієвості планування роботи Відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Магістерську роботу виконано в межах Комплексного наукового проекту Інституту державного управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Державне управління та місцеве самоврядування», з яким пов'язано і наукове дослідження, що проводилося кафедрою публічного управління та державної служби за темою «Розвиток персоналу публічної служби в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U007131). Зокрема, у річичі цих досліджень магістрант обґрунтовує структурні складники системи діяльності органів публічного управління та адміністрування щодо управління у галузі розвитку насінництва, Харківського регіону зокрема.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі, нормативно правові акти, що регулюють вирішення проблем державного регулювання аграрної сфери, галузі насінництва; законодавство України щодо регулювання аграрного сектору, галузі насінництва; нормативно-правові акти Харківської обласної військової адміністрації, Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації в частині регулювання та розвитку насінництва та механізмів впровадження державної політики щодо розвитку насіннєвої галузь; офіційні статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали, матеріали з мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено теоретичні та методичні положення, які дають змогу підвищити ефективність публічного управління розвитком механізмів впровадження державної політики щодо регулювання розвитку ринку насінництва в Україні, можуть бути використані в практичній роботі, зокрема в діяльності Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової

адміністрації, а також в навчальному процесі ННІ «Інституту державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при викладанні дисципліни «Територіальна організація влади».

Апробація результатів роботи. Основні положення магістерської роботи були впроваджені в практику під час практичної діяльності автора на посаді Начальника Відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації.

Результати й висновки дослідження обговорювалися на кафедрі публічного управління та державної служби ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ НАСІННИЦТВА

1.1 Теоретичні основи формування ринку насінництва

Попри важливість проблеми забезпечення сільськогосподарських товаровиробників високоякісним насінням, її дослідження в сучасних умовах розвитку агропромислового комплексу залишається недостатнім. Ситуація, що склалася на ринку насінництва, вимагає розробки науково обґрунтованих механізмів для подолання кризи та забезпечення стабільного розвитку цього сегменту аграрного сектору.

Теорія, на думку Ю. Сурміна, записано в Енциклопедія державного управління, це раціональна форма розвитку наукового знання, певне ідеалізоване відображення частини реальності, широка сфера знань, яка розкриває закономірності функціонування і розвитку певної сукупності явищ матеріального або духовного світу, описує та пояснює ці явища і спрямована на прогресивне перетворення природи, суспільних відносин і самої людини.

Важливо звернути увагу на істотні відмінності між емпіричним та теоретичним знанням. Теоретичні закони можуть переглядатися або замінюватися, а емпіричні - ніколи. Останні презентують факти спостереження, а перші - не спостережувані сутності. Тому закони, сформульовані на основі спостережень, вважаються істинними, первинними і достовірними [82, с. 610].

Наукова теорія відрізняється від інших форм знання, наприклад ідей, гіпотез кількома ознаками:

1) її слід розглядати як ідеалізоване знання. Відображаючи реальні об'єкти і процеси, вона являє собою певну ідеалізовану модель цих реальних об'єктів;

2) це сутнісне відображення об'єктів, і в цьому плані теорія фіксує, перш за все, головне в цих об'єктах - їхні закони, закономірності, тенденції;

3) теорія є абстрактним відображенням дійсності. Побудована з абстрактних понять, як зі своєрідних цеглин, вона являє собою певну абстрактну змоглядність;

4) вона відрізняється системністю і цілісним відображенням. При цьому теорія не терпить винятків ні в об'єктах, ні у фактах. Вона дає всебічне уявлення про реальність, є її науковою картиною;

5) це складна система знань, яка поєднує у собі менш складні й прості форми: початкові поняття, фундаментальні закони, ідеалізовані моделі, принципи і логічні наслідки, які впливають із її фундаментальних основ. Наукова теорія - це широка і всеосяжна форма людських знань, система логічно пов'язаних знань про відповідну сукупність явищ, визначуваних системною організацією самого матеріального світу [82, с. 610].

Для ефективного функціонування ринку необхідно, щоб усі складові ринкового механізму були тісно взаємопов'язані та взаємодіяли між собою. Основними елементами ринкового механізму є попит і пропозиція, які є ключовими рушійними силами ринкової економіки. Вони визначають обсяг виробництва товарів, споживчу поведінку, а також рівень цін на продукцію. Як зазначає професор Гарвардського університету Н. Грегорі Менкью, економіка керується двома групами законів: законами попиту та пропозиції і законами, що встановлюються урядом [42, с.150].

Американський економіст П. Самуельсон зазначав: «Сільське господарство є галуззю важливих проблем. Жодна людина не зможе посправжньому зрозуміти ключові аспекти цієї сфери, якщо спочатку не розбереться в основних економічних принципах попиту та пропозиції» [74, с. 473].

На величину попиту на товар впливають такі фактори, як ціна, доходи споживачів, ємність ринку, ціни на товари-замінники та смаки (переваги) покупців. Попит формується під впливом рівня розвитку, життєвого рівня населення, а також соціальних, національних, географічних та інших умов. У економічній теорії залежність обсягу попиту від чинників, що його визначають,

називається функцією попиту. Якщо всі інші фактори, крім ціни товару, залишаються незмінними, кожному рівню ціни відповідатиме певний обсяг попиту на сільськогосподарську продукцію [89, с. 87].

П. Самуельсон свого часу сформулював закон поступової зміни попиту, який стверджує: якщо ціна на будь-який товар підвищується (за інших незмінних умов), попит на нього зменшується; натомість, якщо на ринок надходить більша кількість товару, він може бути реалізований за нижчою ціною, за умов, що інші чинники залишаються постійними. Вчені пояснюють цей закон таким чином: зниження цін приваблює нових покупців і стимулює вже наявних до збільшення обсягів покупок, тоді як підвищення ціни може обмежити можливість споживачів купувати товар у звичних обсягах [89].

Причинами зниження попиту у випадку підвищення цін є: по-перше, зростання ціни товару спонукає споживачів шукати його замітники; по-друге, коли ціни зростають, споживачі стають біднішими і купують менше певних товарів.

У трактуванні П. Самуельсона еластичність попиту є поняттям, що характеризує чутливість обсягу реалізації продукції до змін ринкової ціни. Вона визначається відносними змінами й залежить від одиниць вимірювання кількості та вартості товару. Згідно з визначенням українських економістів, еластичність попиту – це ступінь зміни обсягу попиту у відповідь на зміни цін [89, с. 108].

Аграрному сектору притаманна особлива риса — цінова еластичність попиту на сільськогосподарські продукти. Цінова еластичність попиту є кількісним показником реакції споживачів на зміни цін на товари. Це означає, що споживачі зменшують обсяги покупок, коли ціни зростають, і, навпаки, купують більше товарів, коли ціни знижуються.

Економісти виділяють три види попиту, ступінь еластичності яких значно впливає на економічний стан підприємства. Першим є еластичний попит, який характеризується коефіцієнтом еластичності, що демонструє, наскільки зміниться обсяг продажу товару у відповідь на зміни ціни у відсотках. У цьому

випадку незначні зміни ціни на товар призводять до істотних змін в обсягах їх продажу.

Механізм дії еластичного попиту виглядає наступним чином:

- Підвищення ціни веде до зменшення грошового доходу, оскільки зростання ціни не компенсує втрати від зниження обсягу продажу.
- Зниження ціни сприяє збільшенню грошового виторгу, оскільки внаслідок цього більше товарів продається, що дозволяє компенсувати втрати від зниження ціни.

Другим є пропорційний (поодинокий) попит, при якому обсяг продажу змінюється пропорційно до змін в ціні. У цьому випадку грошовий дохід від підвищення або зниження ціни залишається незмінним, оскільки втрати від зменшення продажу через підвищення ціни компенсуються додатковим доходом, отриманим від зростання ціни, а в разі зниження ціни втрати компенсуються збільшенням обсягу продажу.

Третій вид попиту — нееластичний попит. Для цього типу попиту характерні незначні зміни в обсязі продажу навіть при суттєвих змінах у ціні:

- Підвищення ціни призводить до збільшення грошової виручки, оскільки прибуток від зростання ціни перевищує втрати від зменшення обсягу продажу.
- Зниження ціни веде до зменшення грошової виручки, оскільки обсяг продажу залишається майже незмінним, що не компенсує втрати від зниження ціни.

Аналізуючи види цінової еластичності, можна дійти висновку, що сільськогосподарська продукція, зокрема насіння, належить до третьої групи товарів із нееластичним попитом [89, с. 89].

За даними американських дослідників, коефіцієнт еластичності для сільськогосподарської продукції, розрахований як відношення відсоткової зміни обсягу реалізації до відсоткової зміни ціни, становить лише 0,20-0,25. Це означає, що споживачі збільшать обсяги придбання сільськогосподарської продукції на 5% лише в разі зниження ціни на неї на 20-25% [77, с. 360].

Відносна нееластичність попиту на сільськогосподарську продукцію зумовлена дією кількох важливих чинників, які варто розглянути детальніше. Одним із основних факторів є можливість заміщення. При підвищенні цін на один товар споживачі можуть звернутися до альтернативних продуктів, що задовольняють ту ж потребу, за умови, що ціна на них залишилася стабільною або зменшилася.

Однак, у випадку продовольчих товарів, така можливість заміщення є досить обмеженою, оскільки біологічні властивості людського організму зумовлюють специфічні потреби в харчуванні, які не можуть бути легко замінені іншими продуктами.

Нееластичність попиту на насіння зернових культур надає вітчизняним насінникам можливість формувати ціни, пропорційні до зростання всіх елементів собівартості, навіть у періоди інфляції. Це дозволяє забезпечити досягнення запланованої норми прибутку, оскільки попит на насіння залишається відносно стабільним, незалежно від цінових коливань.

Проте важливо зазначити, що зловживання цим явищем може мати негативні наслідки для насінневих господарств. Якщо підприємства надмірно підвищують ціни на насіння, ігноруючи конкурентне середовище, вони можуть ризикувати втратою потенційних споживачів.

Це може призвести до зменшення їх платоспроможності, оскільки високі ціни змушують споживачів шукати більш вигідні пропозиції на ринку. В результаті насінневі господарства можуть зіткнутися з проблемами реалізації продукції, що негативно вплине на їх фінансовий стан та конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Таким чином, балансування між формуванням цін та врахуванням ринкових умов є критично важливим для стабільності та розвитку аграрного сектору.

За останні роки на ринку насіння спостерігається різке скорочення справжнього попиту та пропозиції, причому темпи зниження попиту значно перевищують зменшення пропозиції.

Це явище можна пояснити зменшенням реального доходу значної кількості сільськогосподарських підприємств, що негативно позначається на їхній платоспроможності та здатності інвестувати в насіння.

Попит на насіння зернових культур тісно пов'язаний із попитом на зерно та продуктами його переробки, такими як хлібобулочні вироби, крупи та спиртові напої. Таким чином, зміни в споживчих звичках населення безпосередньо впливають на потреби у насінні.

Дослідження показують, що попит на насіння визначається низкою загальних факторів. Серед них слід виділити споживче призначення товару, існуючу ціну на насіння, платоспроможність покупців, можливий обсяг споживання, наявність взаємозамінних товарів і їхню корисність.

Окрім загальних факторів, попит на насіння також залежить від ряду специфічних аспектів, таких як рівень забезпеченості власним насінням, розміри посівних площ, доходи споживачів, рівень цін на насіння, сортова категорія насіння, географічні особливості регіону та ефективність рекламних кампаній.

Отже, попит на насіння відображає залежність обсягів реалізації від чинників, що формують реальні потреби у насінні протягом певного часового проміжку. Ця складна взаємодія різних факторів вимагає детального аналізу для ефективного управління ринком насіння та розробки стратегій, спрямованих на стабілізацію його попиту.

Галузь насінництва є ключовою складовою формування пропозиції насіння зернових культур. Основна ринкова функція виробництва насіння полягає в забезпеченні різноманітності сортів та їхньому розмноженні, зберіганні, обробці та реалізації споживачам.

Пропозиція сільськогосподарських товарів, зокрема насіння, підлягає значним коливанням, залежно від погодних умов. У несприятливі роки, наприклад, в умовах посухи або інших природних катастроф, пропозиція насіння зменшується порівняно з нормальними умовами. Водночас у сприятливі роки, які характеризуються хорошими погодними умовами, обсяги пропозиції можуть значно зрости.

На ринку насіння зернових культур спостерігаються сезонні коливання як в обсягах попиту та пропозиції, так і в цінах на насіння. Важливо зазначити, що пропозиція насіння може стабілізувати попит завдяки можливості зберігання насіння протягом декількох років у спеціально обладнаних сховищах. Це зберігання дозволяє виробникам управляти своїми запасами та пропонувати насіння на ринку в періоди, коли попит перевищує поточну пропозицію, що, в свою чергу, сприяє стабільності цін і забезпеченню доступності насіння для споживачів.

Збалансованість між попитом та пропозицією, а також їх рівновага, досягаються за умови, що всі представлені на ринку товари реалізуються, і кошти, призначені для купівлі товарів та оплати послуг, витрачаються в повному обсязі. Це включає задоволення потреб населення країни за кількістю, якістю та асортиментом пропонованих товарів.

На ринку насіння ця збалансованість означає, що споживачі отримують певну кількість товару, зокрема насіння зернових культур, за бажаною ціною, тоді як виробники можуть реалізувати необхідний обсяг насіння за оптимальною для них ціною. У такій ситуації існує єдина точка, де попит споживача на товар відповідає бажанню виробника продати його. У цій точці криві попиту та пропозиції перетинаються, утворюючи так звану точку рівноваги, при якій встановлюється ціна рівноваги.

За таких умов на ринку не виникає ані дефіциту, ані профіциту товарів, що, в свою чергу, виключає тиск на зміну цін. Така ситуація може підтримуватися певний час, що свідчить про стабільність ринку.

Рівновага та співвідношення між попитом і пропозицією є важливими індикаторами збалансованого та пропорційного розвитку суспільного виробництва. Вони відображають рівень обміну та поділу праці у сферах матеріального та нематеріального виробництва, а також безпосередньо впливають на процес суспільного відтворення матеріальних і духовних благ. Ці аспекти є критично важливими для забезпечення економічної стабільності та

розвитку аграрного сектора, а також для підтримки добробуту населення [8, с. 65].

Будь-яка зміна в ціні чи кількості насіння призводить до розбалансованості ринку, що може викликати дефіцит або надвиробництво, обидва з яких мають негативні наслідки для економіки. Напрями змін у цінах та обсягах реалізації, що відповідають змінам попиту та пропозиції, відображаються в законі попиту та пропозиції.

Цей закон висловлює взаємозалежність між кількістю товарів і послуг, які бажає купити споживач, та обсягом товарів і послуг, які наразі пропонує виробник. Дія цього закону залежить від рівня цін: чим вища ціна на товар, тим менше його буде реалізовано, і навпаки.

Попит можна розглядати як форму прояву потреб суспільства, але лише тоді, коли ці потреби забезпечені фінансовими ресурсами; таким чином, ми говоримо про платоспроможний попит. Пропозиція, в свою чергу, охоплює не лише сам процес виробництва, а й ті товари, які або вже присутні на ринку, або можуть бути оперативно доставлені туди.

Співвідношення попиту та пропозиції на ринку насіння ілюструє взаємодію між виробництвом і споживанням в умовах ринкової економіки. Це співвідношення формує кон'юнктуру ринку насіння, де оптимальне співвідношення між попитом і пропозицією означає рівноважний взаємозв'язок. У цьому випадку кількість насіння, яке споживачі бажають придбати, відповідає кількості насіння, яке готові продати виробники. Отже, ринкова рівновага свідчить про збалансованість розвитку насінневого ринку.

Ціна є найбільш точним та універсальним показником економічного стану на ринку, своєрідним барометром, у якому, подібно до фокусу, відображається співвідношення попиту та пропозиції, рівень витрат, інфляція, монополізація ринку та інші економічні показники. Цей індикатор не лише відображає актуальний стан ринку, але й слугує основою для ухвалення рішень усіма учасниками ринкового процесу, включаючи виробників, споживачів і державні органи.

Ринок насіння є складною системою, яка функціонує на основі цін, які в свою чергу надають об'єктивну інформацію про економічний стан країни. Ця інформація має критичне значення для сільськогосподарських підприємств, які постійно аналізують рівень і динаміку цін на засоби виробництва, витрати на оплату праці та ціни, за якими вони планують реалізувати свою продукцію.

Система цін на насіння повинна характеризуватися стабільністю та гнучкістю. Стабільність цін не означає їхню незмінність, а передбачає наявність гарантій для сільськогосподарських підприємств щодо можливості відшкодування витрат на виробництво та отримання прибутку. Це важливо для забезпечення фінансової стабільності аграрних виробників, оскільки ціни на насіння безпосередньо впливають на їхню рентабельність і конкурентоспроможність.

У світовій та вітчизняній практиці система ціноутворення на насіння зернових культур має тісний зв'язок із цінами на товарне зерно. Ціна на товарне зерно функціонує як мінімальний кордон для ціни на насіння. Зміни в попиті та ціні на товарне зерно, викликані, наприклад, коливаннями на міжнародних ринках, погодними умовами або змінами в споживчому попиті, призводять до відповідних змін у попиті та цінах на насіння.

У сучасному аграрному секторі спостерігається тенденція до зниження попиту на насіння високих репродукцій, що викликане недосконалістю цінового механізму. Це призводить до серйозних наслідків для насінництва, оскільки виробники не можуть точно прогнозувати або встановлювати необхідну кількість насіння для реалізації, внаслідок чого часто не укладаються вчасно договори зі споживачами.

Удосконалення ринкових відносин вимагає кардинальних змін у структурі аграрних формувань, які повинні бути спроможні виробляти продукцію високої якості з порівняно низькими витратами, що забезпечить їхню конкурентоспроможність. Механізм ринкової економіки вимагає від виробників і споживачів постійного моніторингу ринкової ситуації та швидкої адаптації до

змін. Підприємства, які не можуть генерувати прибуток від продажу своєї продукції за рівноважною ціною, ризикують вийти з ринкової ари.

У цій конкурентній боротьбі переможцями стають ті підприємства, які здатні реалізувати свій товар з прибутком, навіть якщо рівноважна ціна знижується. Вони продовжують розвивати свою діяльність, адаптуючи свої стратегії до змін у попиті та пропозиції. У той же час, пасивна позиція, як виробників, так і споживачів, не відповідає принципам сучасної ринкової економіки. Обидві сторони мають бути активними учасниками ринку, щоб реагувати на зміни та максимально використовувати наявні можливості [89, с. 92].

Конкурентоспроможність товару визначається як сукупність чинників, що забезпечують йому перевагу на ринку та сприяють успішному збуту в умовах конкуренції. Ця характеристика товару відображає його здатність відповідати конкретним потребам споживачів, а також враховує витрати на задоволення цих потреб. Важливими аспектами є продуктивність праці, рівень використання досягнень науки і техніки, а також величина прибутку, що отримується від реалізації товару [2, с. 21].

Основні фактори, що визначають конкурентоспроможність товару на світовому ринку, включають відносні величини рівнів корисного ефекту товару та його вартості. У умовах жорсткої конкуренції підприємства змушені зосереджувати увагу на якості продукції, оскільки без цього неможливо забезпечити реалізацію товарів у необхідних обсягах. Конкуренція за якістю вимагає від виробників пошуку нових шляхів вдосконалення товарів, щоб виділити їх серед загальної товарної маси.

Оскільки на світовому ринку аналогічну продукцію постачають численні виробники, вихід підприємств на зовнішній ринок завжди супроводжується конкурентною боротьбою. Це означає, що компанії повинні активно адаптувати свої стратегії, щоб не лише вижити, а й процвітати в умовах глобалізації та постійно змінюваного ринкового середовища. Успішні підприємства виявляють гнучкість у своїх підходах до розробки, виробництва та збуту товарів,

акцентуючи увагу на інноваціях та якості, що робить їх продукцію привабливою для споживачів.

Сьогодні однією з пріоритетних завдань держави є створення цивілізованого продовольчого ринку, що передбачає комплексне формування та ефективне функціонування маркетингових служб. Маркетинг виконує важливу роль у забезпеченні пошуку найбільш конкурентоспроможних продуктів, а результати маркетингових досліджень слугують основою для ухвалення рішень про розширення або скорочення обсягів виробництва, організації до- та післяпродажного обслуговування, а також формування цінової політики.

Успішна реалізація товарів неможлива без реклами та маркетингових досліджень, які є необхідними атрибутами ринку. У період становлення ринкової економіки особливо важливо здійснювати професійне рекламування продукції. У маркетинговій практиці існує правило, що виробництво товару, який користується попитом, є ефективнішим, ніж витрачання зусиль на реалізацію вже виготовленої продукції, що не має попиту. Тому основним принципом маркетингового підходу до управління виробництвом та реалізацією продукції є виготовлення саме тих товарів, які мають попит на ринку.

На формування певного типу конкуренції впливають закони попиту та пропозиції, що визначають взаємодію між споживачами та виробниками. Залежно від характеру конкуренції виділяють чотири основні типи:

1. Чиста конкуренція – характеризується великою кількістю малих виробників, які пропонують однорідний продукт. У цьому випадку жоден з виробників не має можливості впливати на ціну.

2. Чиста монополія – ситуація, коли один виробник контролює весь ринок і може встановлювати ціни без конкуренції. Такий стан ринку зазвичай є негативним для споживачів.

3. Монополістична конкуренція – характеризується наявністю багатьох виробників, які пропонують схожі, але не ідентичні продукти. У цьому випадку виробники можуть впливати на ціну через диференціацію своїх товарів.

4. Олігополія – ринок, на якому діє невелика кількість великих виробників, що контролюють більшу частину ринку. У такій системі підприємства можуть координувати свої дії щодо цін і обсягів виробництва.

При чистій конкуренції на ринку функціонує велика кількість виробників, жоден з яких не має можливості суттєво вплинути на ринкову ситуацію. В умовах чистої конкуренції реалізація продукції за цінами, що перевищують ринкові, є неможливою, тоді як ціни нижчі за ринкові не здатні змінити рівень цін, встановлений на ринку.

На противагу цьому, при чистій монополії один виробник є єдиним продавцем товару, що дає йому змогу контролювати ціну та пропозицію. У випадку монополістичної конкуренції допускається певний вплив інших виробників на ринок, проте цей вплив обмежений. Олігополістичне середовище характеризується суттєвим впливом окремих великих виробників на ринкову ситуацію, включаючи не лише цінові важелі, а й інші аспекти, такі як реклама та інновації.

Ринок є системою суспільних відносин, що ґрунтується на зіставленні попиту та пропозиції. Однак ринкові відносини не можуть бути абсолютно вільними. Як і в інших сферах економіки, вони підлягають науково обґрунтованому управлінню, яке реалізується через такі інструменти, як ціна, податки, фінанси, кредит тощо. Таким чином, попит і пропозиція виступають як специфічні категорії, що ілюструють взаємодію між виробництвом і споживанням в умовах ринкової економіки.

Ціна на насіння є найточнішим і найбільш універсальним показником економічного стану на ринку насіння зернових культур. Система ціноутворення на насіння та попит на нього безпосередньо залежать від цін на товарне зерно та загального попиту на зерно цих культур.

В умовах повоєнного відновлення аграрної економіки України очікується зростання попиту на насіння зернових культур. У цьому контексті важливо використовувати державні важелі для захисту виробників вітчизняної продукції насінництва. Це може включати фінансову підтримку, пільгові кредити, а також

програми, що сприяють розвитку інфраструктури та технологій у сфері насінництва, щоб забезпечити конкурентоспроможність українських виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках.

1.2 Сутність механізмів державного регулювання ринку насінництва

Насінництво – галузь рослинництва, що забезпечує розмноження та виробництво відповідно насіння. Основою насінництва виступають культурні сорти рослин. Селекційне досягнення як результат селекційної роботи об'єднує в собі ознаки формального і змістовного продукту. Це означає, що воно не лише характеризується певними формальними ознаками (такі як зовнішній вигляд або стійкість до хвороб), але й містить змістовні характеристики, які впливають на його комерційну цінність.

Патент, в свою чергу, є документом, який захищає змістовну складову селекційного досягнення, надаючи автору виключне право на його використання. У сільськогосподарському виробництві рослинної продукції селекційне досягнення, яке наділяється комерційною цінністю, найчастіше представляє собою сорт рослин.

Ця особливість підкреслює індивідуальність і важливість сортоохоронної сфери в насінництві. Сорти рослин, які є селекційними досягненнями, мають свої унікальні характеристики, що робить їх цінними для виробництва, споживання та комерційної діяльності. Насінництво – записано у Законі України «Про насіння і садивний матеріал», – «галузь рослинництва, що забезпечує розмноження та виробництво насіння і садивного матеріалу сортів рослин» [64].

Виходячи з сутності механізмів державного регулювання ринку насінництва, зазначимо, що саме по собі поняття «сутність», на думку Д. Кирика, є «категорія онтології на позначення внутрішнього, сукупність істотних властивостей предмета, без яких він існувати не може» [26, с. 623].

Механізми державного управління, на думку Г. Одінцової, В. Дзюндзюка, Н. Мельтюхової, Н. Миронової та О. Коротич - це способи розв'язання

суперечностей явища чи процесу в державному управлінні, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних форм і методів управління. За формою подання механізми державного управління - це схематичне зображення статично динамічного (структурно-функціонального) змісту процесу управління як взаємодії суб'єкта і об'єкта, єдності діяльності і відносин, функціонування певної системи чи підсистеми. Механізм державного управління відображає взаємозв'язок явищ, дій і заходів, результатом яких є узгодження інтересів, визначення цілей, розробка рішень та їх реалізація за допомогою ресурсів держави (влада, апарат, засоби та методи управління) [45, с. 375].

Основними ознаками будь-якого механізму є «вбудованість» у регульовану систему та специфічний управлінський зміст функціонування [4, с. 117-118]. Стосовно механізму державного управління, то він є складником цілісної державно-управлінської системи. Вона забезпечує вплив на фактори. Від якості, можливостей та стану цих факторів залежить результат діяльності суб'єкта управління. Виходячи з цього механізм державного управління, як і управління в цілому, може бути сформований тільки в межах загальної системи управління. Декомпозиція такої системи забезпечує адресність і цільовий характер його дії.

Об'єктом у науковому контексті розуміється явище, предмет чи особа, на які спрямовано певну діяльність або дослідження. Це може бути матеріальний об'єкт або нематеріальне явище, що вимагає аналізу. В агрономії об'єктом може бути конкретний сорт рослин або агротехнологічний процес, що підлягає вивченню з метою покращення продуктивності. Визначення об'єкта є важливим для формулювання дослідницьких завдань і вибору методів. [97, с. 392].

Об'єкт державного управління, за визначенням колективу науковців ХарРІ НАДУ, дане в Енциклопедії державного управління (Київ, НАДУ, 2011), це підсистема соціальної системи, що потребує державно-управлінського впливу, елементами якої є люди, їх колективи, що взаємодіють між собою з приводу

реалізації індивідуальних (і групових), приватних, а також суспільних інтересів [17, с. 418].

Об'єкт державного регулювання, приходять до висновку, що в межах нормативного регулювання публічного управління знаходиться сфера діяльності виконавчих та розпорядчих органів і суспільні відносини управлінського характеру, що складаються у цій сфері. Йде мова про те, що об'єктом державного регулювання є відносини, що виникають у процесі діяльності органів публічної влади. Зокрема державної виконавчої влади та представницьких органів місцевого самоврядування. Ці відносини виникають при здійсненні управлінських функцій, тобто цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на об'єкта управління для досягнення визначених чи запланованих параметрів. За комплексу цих дій і об'єкт і суб'єкт публічного управління повинні вносити перманентні корективи в процес виконання окреслених завдань.

Державне регулювання в ринкових умовах – це система типових заходів законодавчого, нормативно-правового, виконавчого та контрольного характеру, здійснюваних державними органами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до змінних умов [53, с. 14].

Нормативне регулювання — це форма реалізації функцій держави, яка виступає як особливий орган управління загальними справами суспільства. Воно охоплює не лише регулювання діяльності різних організацій і підприємств, а й упорядкування суспільних відносин у цілому. Основною характеристикою організаційно-правового регулювання є його державно-владний характер, адже воно санкціонується та здійснюється державою, яка має право встановлювати правила, що є обов'язковими для виконання всіма членами суспільства.

Складність терміна «правове регулювання» виникає через різноманіття його трактувань у науковій літературі. Оскільки дане правове явище має історичну динаміку та змінюється під впливом соціально-економічних умов, ще не вироблено єдиного підходу до його визначення в наукових колах. Дослідники пропонують різні інтерпретації цього терміна.

Наприклад, В. Нерсесянц визначає правове регулювання як форму упорядкування суспільних відносин, що відповідає вимогам принципу формальної рівності. Він підкреслює, що це регулювання здійснюється шляхом офіційно-владного встановлення загальнообов'язкових правил (норм) поведінки людей та їх взаємовідносин, що допомагає забезпечити правопорядок у суспільстві.

С. Алексеев, в свою чергу, трактує правове регулювання як результативний нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини. Він стверджує, що цей процес відбувається за допомогою системи правових засобів, таких як юридичні норми, правовідносини, індивідуальні приписів, та має на меті упорядкування, охорону та розвиток суспільних відносин відповідно до потреб даного соціального устрою [95].

Аналізуючи основні теоретичні положення вчених, можемо сформулювати специфічні ознаки державного регулювання, що стане вихідним пунктом публічно-управлінського регулювання в галузі насінництва. Це регулювання є різновидом соціального регулювання, яке має свої специфічні риси. По-перше, державне регулювання характеризується загальністю, обов'язковістю, конкретністю, державною примусовістю, стабільністю та прогнозованістю.

Державне регулювання є важливим інструментом державного впливу на суспільні відносини, що забезпечує охорону та захист прав і законних інтересів як громадян, так і юридичних осіб, а також публічного інтересу суспільства і держави. Це регулювання уявляє собою систему, що реалізується через різноманітні елементи: норми права, правові відносини, акти тлумачення та застосування правових норм тощо. Норма права, у свою чергу, є основою правового регулювання.

Також державне регулювання має специфічний предмет, методи, види та стадії впливу на суспільні відносини з метою їх урегулювання. Предметом правового регулювання є суспільні відносини, пов'язані з виробництвом насіння та садивного матеріалу сортів і гібридів культурних рослин, сертифікацією, а

також здійсненню державного контролю в процесі їх обігу. Упорядкування цих відносин неможливе без норм права.

Метод правового регулювання представляє собою сукупність юридичних способів, що забезпечують охорону та захист прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб. До типів правового регулювання відносять загальний дозвіл та звільнення від заборони. Щодо стадій правового регулювання, можна виділити такі етапи, як правова регламентація, конкретизація прав і обов'язків, а також фактична реалізація [101, с. 202-204].

Виходячи з основних визначень правового регулювання та його ключових ознак, адміністративно-правове регулювання в галузі насінництва можна охарактеризувати як комплекс важливих засобів, які використовуються органами державної влади, місцевого самоврядування, а також міжнародними організаціями та уповноваженими недержавними структурами. Це регулювання має на меті впорядкування відносин і здійснення нагляду за процесом, пов'язаним з обігом насіння та садивного матеріалу [101, с. 204].

Таким чином, можна впевнено стверджувати, що галузь насінництва є важливим об'єктом адміністративно-правового регулювання. Вона визначається як система суспільних відносин, що охоплює сукупність взаємопов'язаних регулятивних, наукових і сільськогосподарських заходів, які спрямовані на забезпечення легального обігу насіння та садивного матеріалу сільськогосподарських рослин. Ці відносини регулюються нормами адміністративного права, що має на меті охорону й захист прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, а також держави й суспільства в цілому.

Отже, можна також стверджувати, що насінництво виступає основою сільськогосподарського виробництва, від якої безпосередньо залежить продовольча безпека країни. Від стабільності та розвитку цієї галузі залежить забезпечення населення якісними продуктами харчування та формування здорової економічної бази для аграрного сектору. Насінництво виконує важливі функції в сільському господарстві, сприяючи не лише розвитку сільських районів, а й забезпеченню продовольчої безпеки, збереженню біорізноманіття, а

також розвитку підприємництва, наукових знань і технологій, культури. Ці аспекти свідчать про стратегічну роль насінництва у формуванні та укріпленні основ державності.

В українському законодавстві терміни «насіння» та «садивний матеріал» використовуються для позначення культурних рослин у їх біологічному контексті, а також для визначення будь-якого типу посадкового матеріалу, призначеного для агрономічного використання. Це може включати генеративні та вегетативні органи рослин, такі як корені, бульби, цибулини, живці, кореневища та насіння.

Основною умовою ефективного насінництва є активне втручання людини в природні процеси формування насіння рослинним організмом. У цьому контексті насіння диких родичів культурних рослин розглядається лише в аспекті збереження природного біорізноманіття, що підкреслює необхідність розробки комплексних стратегій управління ресурсами в аграрному секторі. Це, у свою чергу, вимагає наукового підходу до збереження екологічної рівноваги в умовах сучасного аграрного розвитку.

Сьогодні, враховуючи вирішальну роль насінництва у забезпеченні добробуту людства, перед адміністративно-правовою наукою постає актуальне питання необхідності формування цілісного підходу до галузі агропромислового комплексу, яка охоплює насінництво. Це є важливим кроком для вироблення ефективної державної політики в цій сфері.

Розвиток адміністративно-правового регулювання насінництва перебуває під впливом різноманітних міжнародних угод, які, хоча й не завжди безпосередньо орієнтовані на систему насінництва та розсадництва, можуть суттєво впливати на цю галузь. Вони часто пов'язані з такими питаннями, як збереження біорізноманіття, розвиток торгівлі та культурних практик, що зумовлює їхній значний вплив на формування насінницьких систем в Україні через національне законодавство.

Насінництво є надзвичайно важливою та наукоємною галуззю сільського господарства, причому насіння виступає одним із найцінніших ресурсів

аграрного сектору. Генетичні властивості насіння суттєво визначають потенціал урожайності та якісні характеристики сільськогосподарської продукції. Життєздатність насіння є ключовим елементом стійкості рослин до біотичних і абіотичних факторів навколишнього середовища.

Високоякісне насіння, яке пройшло районування і випробування, а також включене до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, сприяє значному збільшенню продуктивності рослин. Воно також зменшує виробничі витрати праці та ресурсів при вирощуванні культур і підвищує стабільність виробництва зерна, що є критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки країни [23, с. 258-259]. Реєстр сортів рослин є офіційним документом, що містить інформацію про різні сорти рослин, а також дані про державну реєстрацію майнових прав інтелектуальної власності. Ведення цього реєстру здійснюється Державною ветеринарною та фітосанітарною службою. Документ слугує важливим інструментом для регулювання насінництва та забезпечення охорони прав на нові сорти рослин, сприяючи тим самим розвитку аграрного сектора та забезпеченню продовольчої безпеки.

Насіння та садивний матеріал виступають стратегічно важливими ресурсами для держави, що вимагає їх додаткового захисту з боку державних органів. Наприклад, інтенсивні посухи можуть значно негативно вплинути на виробництво сільськогосподарських культур, ставлячи під сумнів перспективи успішної посівної кампанії в наступному аграрному році. У регіонах, які регулярно стикаються з несприятливими природними умовами, зокрема в зонах ризикованого землеробства, часто реалізуються стратегії виживання, які включають державні програми довгострокового зберігання насіння в резервних фондах.

В Україні для забезпечення стабільності у цій сфері було створено Державний резервний насінневий фонд. Основною метою цього фонду є забезпечення насінням регіонів, які не здатні виробляти власне насіння або мають обмежені можливості для його виробництва. Крім того, фонд надає

підтримку юридичним та фізичним особам, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, у випадках, коли насінницькі посіви зазнали знищення або пошкодження внаслідок стихійних лих. Ці заходи сприяють не лише сортовідновленню та сортозамінам, але й реалізації насіння відповідно до міжнародних угод, що підкреслює важливість науково обґрунтованого підходу в управлінні насінництвом [52].

Державний резервний насінневий фонд формується для забезпечення насінням районів, що не виробляють власного насіння або мають обмежені можливості його виробництва, надання допомоги юридичним та фізичним особам, зайнятим виробництвом сільськогосподарської продукції, у разі знищення або пошкодження насінницьких посівів унаслідок стихійного лиха, для забезпечення сортовідновлення, сортозаміни та реалізації насіння за міжнародними договорами [52].

Збройні конфлікти становлять серйозну загрозу для насінництва, оскільки навіть тимчасові перерви у виробництві насіння можуть призвести до того, що цілі регіони залишаться без врожаю після нормалізації ситуації. Велика залежність від закупного насіння несе в собі суттєві ризики. Наприклад, можливі труднощі в організації логістики або виникнення інших обставин, які можуть перешкодити своєчасному та адекватному забезпеченню якісним насінням. У таких випадках продовольча безпека держави на наступний рік опиняється під загрозою.

Крім того, залежність від імпортованого насіння є небезпечною не лише з точки зору доступності, але й з огляду на вартість такого насіння. Якщо ціни на закупне насіння стануть недоступними для фермерів, це може суттєво ускладнити їх можливості для отримання високих врожаїв. В умовах нестабільності на ринку насіння, забезпечення доступності та економічної доцільності цього ресурсу стає критично важливим для підтримки аграрного виробництва та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Так, у ході агресії росії проти суверенної України рашисти повністю зруйнували матеріальну базу Національного банку генетичних ресурсів у

Харкові. В ньому зберігається автентичне насіння понад 160 тисяч рослин. Але сховище живих еталонів (котрим опікується Харківський НДІ рослинництва імені Юр'єва) лишилося неушкодженим. Унікальні зразки й далі зберігаються у надійному місці та в спеціальній тарі [52].

Досліджуючи сучасний стан суспільних відносин, що виникають у процесі державного регулювання в галузі насінництва в Україні, важливо окреслити два ключові поняття, які формують суть цього питання, а саме: «насіння» та «садивний матеріал». Вітчизняне законодавство надає різні визначення терміна «насіння». Зокрема, у Законі України «Про насіння і садивний матеріал» насіння визначається як генеративні та вегетативні органи рослин, що використовуються для їх відтворення. У свою чергу, садивний матеріал характеризується як рослини та їх вегетативні органи (частини), що придатні для відтворення цілісного організму рослин.

Із іншого боку, Закон України «Про карантин рослин» формулює визначення насіння як насіннєвого матеріалу, який не призначений для споживання та переробки. Це підкреслює важливість чіткої класифікації насіння та садивного матеріалу в контексті правового регулювання, оскільки їх правильне трактування є необхідним для ефективного управління та контролю в аграрному секторі [64].

У різній науковій літературі існують відмінні підходи до визначення змісту терміна «насінництво». Зазначимо деякі з них.

Насінництво – система державних заходів для забезпечення сільського господарства високоякісним сортовим і гібридним насінням та садивним матеріалом [21, с. 453].

Насінництво являє собою спеціалізовану галузь сільськогосподарського виробництва, яка реалізує досягнення селекції шляхом розмноження насіння нових високоврожайних сортів і їх впровадження у виробничий процес. Вдосконалення державного регулювання в сфері сільськогосподарського виробництва в Україні є нерозривно пов'язаним із розвитком регулювання галузі насінництва. Дискусії щодо подальшого розвитку цієї галузі неминуче ведуть

нас до предмета насіння, яке виступає носієм генетичної інформації та є ключовим інструментом для впровадження сучасних технологій вирощування.

Насіння може стати одним із основних факторів, що здатні кардинально змінити сільськогосподарські системи. Яскравим прикладом цього є вплив кукурудзи на розвиток сільського господарства в Західній Європі після її адаптації до коротших термінів вирощування. Завдяки насінню, яке забезпечує високу продуктивність, можливо значно покращити агрономічні показники.

Отже, насіння є основоположним інструментом для розробки нових та удосконалення існуючих технологій вирощування сільськогосподарських культур. У спеціалізованій науковій літературі цей процес отримав назву "сортowa агротехніка", яка підкреслює важливість інтеграції селекційних досягнень у практику сільського господарства для підвищення продуктивності і якості сільськогосподарської продукції.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ НАСІННИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1 Нормативно-правовий механізм управління розвитком ринку насінництва

Для забезпечення ефективного управління розвитком у сфері насінництва органам державної влади необхідно не лише вирішити питання постачання вітчизняних підприємств насінням високої якості, але й забезпечити баланс інтересів усіх учасників цього ринку. Досягнення такого балансу передбачає гармонізацію різноманітних підходів і механізмів державного регулювання, які залежать від рівня суб'єктів аграрного ринку.

Механізми державного регулювання економічної безпеки в аграрному секторі, зокрема у сфері насінництва, поділяються на кілька рівнів:

- Вищий рівень – включає органи центральної влади, такі як Верховна Рада України, Президент та Кабінет Міністрів України, які розробляють і затверджують нормативно-правові акти, що визначають загальні принципи та стратегії розвитку галузі.

- Обласний рівень – охоплює діяльність органів місцевої влади, зокрема обласних рад і державних адміністрацій, які відповідають за реалізацію державної політики на місцях, забезпечують контроль за якістю насіннєвої продукції та підтримують місцевих виробників.

Механізми державного регулювання економічної безпеки агропромислового комплексу охоплюють процеси формування та реалізації економічної безпеки. Механізм формування включає ідентифікацію структурних елементів системи безпеки, таких як національні інтереси, загрози безпеці та чинники, що їх зумовлюють. Цей процес також передбачає визначення ролі цих елементів у системах національної безпеки та державного або регіонального управління, створення теоретичних основ для управління економічною безпекою

та проведення оцінки поточного стану і можливостей державного та регіонального регулювання для гарантування безпеки.

Основними компонентами економічного механізму державного регулювання в агропромисловому секторі є:

- Забезпечення якісною сільськогосподарською продукцією – включає контроль якості продукції на різних етапах виробництва і обігу, гарантії відповідності стандартам.

- Захист внутрішнього ринку від недоброякісної продукції – охоплює правові та економічні заходи для запобігання потраплянню низькоякісної продукції на внутрішній ринок.

- Раціональне використання природних, матеріальних і людських ресурсів – забезпечує сталий розвиток сільського господарства, що передбачає оптимальне використання природних ресурсів, ефективну організацію виробництва та підвищення рівня кваліфікації людського капіталу.

У Законі України «Про насіння і садивний матеріал», Розділ II «Повноваження органів виконавчої влади, що здійснюють державне управління та регулювання у сфері насінництва та розсадництва» у Статті 5 «Органи виконавчої влади, що здійснюють державне управління та регулювання у сфері насінництва та розсадництва» констатовано, що «державне управління та регулювання у сфері насінництва та розсадництва здійснюють Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва [64].

Нормативно-правовий механізм управління розвитком ринку насінництва в Україні охоплює сукупність норм адміністративного права, що забезпечують правове регулювання відносин у цій сфері. Основу цього механізму становлять положення, закріплені в Конституції України, міжнародних нормативно-правових актах, таких як угоди та конвенції, до яких приєдналася Україна, а

також в законах України, указах Президента та постановах Кабінету Міністрів України.

Ці акти визначають правові засади організації ринку насінництва, регламентують повноваження та компетенції державних органів, що здійснюють контроль та регулювання цієї галузі.

Важливу роль у забезпеченні нормативно-правового регулювання також відіграють акти органів місцевої влади та місцевого самоврядування, що встановлюють принципи управління на регіональному рівні, а також підзаконні акти, які деталізують та конкретизують основні положення законодавства у сфері насінництва. До них належать розпорядження та інструкції, які стосуються безпосередньої організації і функціонування ринку насіння та садивного матеріалу.

Окремим елементом нормативного механізму є акти тлумачення адміністративного права, що приймаються Конституційним Судом України та Верховним Судом України, які надають офіційне роз'яснення норм права, та акти управлінської практики, які допомагають формувати загальне бачення правозастосування. До таких актів також належать рішення судів щодо справ про адміністративні правопорушення у сфері насінництва, що супроводжуються застосуванням відповідних заходів адміністративної відповідальності.

Наднаціональне регулювання, яке впливає на розвиток ринку насінництва, здійснюється через участь України в міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі (СОТ) та інші.

Умови виробництва для суб'єктів насінництва в Україні повинні відповідати вимогам, встановленим Законом України «Про насіння і садивний матеріал» та Законом України «Про охорону прав на сорти рослин». Ці закони регулюють питання правової охорони, сертифікації та обігу насіння і садивного матеріалу, надаючи суб'єктам насінництва право на виробництво та продаж насіння за умови дотримання встановлених норм.

Усі видані сертифікати на насіння заносяться до Реєстру сертифікатів на насіння та садивний матеріал, ведення якого здійснює Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Закон України «Про насіння і садивний матеріал» передбачає здійснення державного контролю за виробництвом, сертифікацією та обігом насіння і садивного матеріалу, а також встановлює публічно-правове регулювання цього процесу. Важливо відзначити, що дія цього закону не поширюється на обіг насіння та садивного матеріалу генетично модифікованих організмів (ГМО), які регулюються окремим законодавством.

Об'єктами правовідносин у сфері охорони насінневого матеріалу є: види рослин, сорти рослин (клони, лінії, гібриди першого покоління, популяції), насіння та садивний матеріал, а також насінневі посіви і насадження.

Суб'єктами цих правовідносин визнаються фізичні та юридичні особи, які займаються виробництвом насіння чи садивного матеріалу для його подальшого продажу [7, с. 50].

Правове регулювання в сфері розвитку агропромислового комплексу, зокрема насінництва, базується на нормах Конституції України та здійснюється відповідно до ключових законодавчих актів, таких як Закони України «Про насіння і садивний матеріал», «Про карантин рослин», «Про охорону прав на сорти рослин», а також інших нормативно-правових актів, що регулюють дану галузь.

Важливу роль у правовому регулюванні насінництва відіграють міжнародні угоди, зокрема ті, що укладені в рамках Світової організації торгівлі (СОТ), членом якої Україна стала з 16 травня 2008 року.

Нормативно-правова база СОТ охоплює ряд угод, що регулюють різні аспекти торговельної діяльності, включаючи Генеральну угоду з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Генеральну угоду з торгівлі послугами (ГАТС), Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), Угоду про вирішення спорів, Угоду про сільське господарство, Угоду про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, а також угоди, що регламентують технічні

бар'єри в торгівлі, правила походження, імпордне ліцензування, інвестиційні заходи, субсидії, компенсаційні й захисні заходи [75].

- Оскільки галузь насінництва безпосередньо пов'язана з переміщенням товарів і послуг через митний кордон України, важливо розглянути питання митного регулювання у цій сфері. Основні нормативно-правові акти, що регламентують відносини у даному контексті, включають:

- Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів (14.06.1983), до якої Україна приєдналася відповідно до Указу Президента України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів» від 17.05.2002 № 466/2002. Цей документ встановлює стандарти опису та класифікації товарів на міжнародному рівні, що є важливим для митного оформлення насіння та садивного матеріалу.

- Митний кодекс України (13.03.2012 № 4495-VI зі змінами та доповненнями), який визначає основні засади митного регулювання та встановлює порядок переміщення товарів, включаючи насіння і садивний матеріал, через митний кордон.

- Закон України «Про Митний тариф України» (19.09.2013 № 584-VII зі змінами та доповненнями) регулює застосування митних тарифів до імпортованих і експортованих товарів, у тому числі насіння, яке ввозиться чи вивозиться з України.

- Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» (06.09.2005 № 2806-IV зі змінами та доповненнями), що регулює питання отримання дозволів, необхідних для переміщення певних категорій товарів через кордон, включаючи насіннєвий матеріал.

- Закон України «Про карантин рослин» (30.06.1993 № 3348-XII зі змінами та доповненнями) забезпечує контроль за переміщенням рослинного матеріалу з метою попередження поширення шкідливих організмів і захисту сільськогосподарської продукції від шкідників і хвороб.

- Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі,

ратифікований Верховною Радою України згідно із Законом від 10.04.2008 № 250-VI. У рамках СОТ, Україна зобов'язалася дотримуватися міжнародних стандартів і процедур, що регулюють торгівлю, включаючи митні питання, які стосуються обігу насіння [75].

У світлі гармонізації національного законодавства з європейськими та міжнародними нормами, важливо проаналізувати ключові аспекти імплементації права ЄС у сфері насінництва, зокрема через зміни до законодавства, спрямовані на підвищення якості насіннєвого матеріалу, забезпечення його сертифікації та контролю.

Законодавчі зміни, як-от Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства ЄС» від 16.11.2022 № 2763-IX та Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами» від 08.12.2015 № 864-VIII, є центральними в цьому процесі.

Основні аспекти імплементації:

1. Сертифікація насіннєвого матеріалу:

- Насіння, що надходить в обіг, повинно бути сертифікованим і відповідати європейським стандартам якості. Це включає перевірку сортової чистоти, посівних та врожайних характеристик.

- Сертифікація проводиться під контролем Держпродспоживслужби, яка є центральним органом державної влади у цій сфері. Вона відповідає за оцінку якості насіння та його відповідність до встановлених стандартів.

2. Міжнародний обіг насіння:

- Імпорт насіння в Україну здійснюється на підставі дозволів, які надає Держпродспоживслужба. Це включає насіння, що ввозиться для селекційних і науково-дослідних цілей, а також для демонстрації.

- Україна зобов'язана дотримуватися вимог, що регулюють імпорт насіннєвого матеріалу відповідно до європейських і міжнародних норм, які контролюють безпечність та якість товарів на ринку.

3. Державний контроль і нагляд:

- Держпродспоживслужба здійснює державний контроль за дотриманням законодавчих вимог у сфері насінництва. Це включає перевірку процесів виробництва, розмноження, зберігання, продажу і використання насіння.

- Контроль передбачає моніторинг за виконанням стандартів, що стосуються сортових і посівних характеристик насіння. Метою є покращення врожайності та продуктивності аграрного сектора.

4. Атестація суб'єктів насінництва:

- Суб'єкти, що займаються виробництвом та продажем насіння, повинні пройти процедуру атестації, яка надає їм право на здійснення цієї діяльності. Атестація також здійснюється Держпродспоживслужбою.

5. Ведення державних реєстрів:

- Важливою частиною імплементації є ведення Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу та Реєстру сертифікатів на насіння. Це гарантує прозорість у сфері насінництва та доступ до інформації про сертифіковані види насіння [7, с. 49-50].

Сертифікація насіннєвої продукції є критично важливим аспектом регулювання в галузі насінництва, оскільки вона гарантує якість насіння, що використовується в сільськогосподарському виробництві. Сертифікація передбачає перевірку насіннєвого матеріалу на відповідність встановленим стандартам, і в різних країнах ці підходи можуть значно відрізнятися.

Підходи до сертифікації насіння:

1. Обов'язкова та добровільна сертифікація:

- У деяких країнах, як-от Україна, сертифікація є обов'язковою, і без сертифіката насіння не може бути реалізоване на ринку.

- США та деякі інші країни дотримуються підходу, що сертифікація може бути добровільною, надаючи виробникам більше гнучкості у виборі стандартів якості.

2. Насіннєві Схеми ОЕСР:

- Україна приєдналася до Насіннєвих Схем ОЕСР на підставі Закону України «Про приєднання України до Схеми сортової сертифікації насіння зернових культур, Схеми сортової сертифікації насіння кукурудзи та сорго» (№ 3019-VI від 15.02.2011).

- Ці схеми використовуються для сортової сертифікації насіння, і їхня головна мета – сприяти використанню насіння незмінно високої якості в країнах-учасницях.

- Насіннєві Схеми ОЕСР дозволяють стандартизувати процес сертифікації на міжнародному рівні, що полегшує торгівлю насінням між країнами, завдяки єдиному підходу до контролю якості насіннєвої продукції.

3. Мінімальні стандарти сертифікації:

- Деякі країни здійснюють генетичний контроль як основний критерій для сертифікації, зосереджуючи увагу на чистоті та стабільності сортових характеристик.

- Інші країни додатково впроваджують лабораторні перевірки таких показників, як:

- Мінімальна схожість насіння – гарантія того, що певний відсоток насіння зможе прорости.

- Мінімальна аналітична чистота – рівень чистоти партії насіння, включаючи відсутність домішок.

- Здоров'я насіння – відсутність шкідників, хвороб або інших загроз, що можуть вплинути на розвиток рослин.

4. Етикетки та сертифікати:

- Згідно з принципами Насіннєвих Схем ОЕСР, країни-учасниці використовують стандартизовані етикетки та сертифікати, які підтверджують

відповідність насіння встановленим стандартам і полегшують його обіг на міжнародному ринку.

Сертифікація насіння відіграє важливу роль у забезпеченні його якості та надійності. Приєднання України до Насінневих Схем ОЕСР є кроком до інтеграції в міжнародні ринки і забезпечення високих стандартів насіннєвого матеріалу. Впровадження таких схем гарантує, що українське насіння відповідає міжнародним стандартам, що відкриває можливості для експорту та сприяє розвитку сільського господарства на основі сучасних норм і стандартів.

Треба сказати, що нормативно-правовий механізм управління розвитком ринку насінництва в Україні доповнюється наступними важелями:

1. ISTA (International Seed Testing Association) – це Міжнародна асоціація, що займається тестуванням насіння. З метою підвищення контролю в сфері насінництва ISTA розробила «Міжнародні правила для обстеження посівного матеріалу», які офіційно видаються англійською, французькою та німецькою мовами. Ці правила охоплюють методи і прийоми відбору проб, а також різні типи тестування, зокрема на чистоту, вологість, життєздатність та здоров'я насіння, а також процедури видачі сертифікатів. В Україні єдиною акредитованою лабораторією за системою ISTA є випробувальна лабораторія ISTA, що підпорядкована Державному підприємству «Державний центр сертифікації і експертизи сільськогосподарської продукції». Інші лабораторії в Україні не мають права видавати сертифікати цього рівня. Для отримання сертифіката та аналізу відповідно до стандартів ISTA, необхідного для реалізації насіння за кордоном, відбір проб здійснює виключно сертифікований аудитор (агроном-інспектор), який пройшов спеціальне навчання з відбору проб. Тільки за його участю процедура відбору є дійсною, і він має право оформляти акт відбору з підписами та печатками.

2. ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) – ця організація щорічно видає міжнародні сертифікати та списки сортів, насіннєвий матеріал яких підлягає сертифікації, сприяючи міжнародній торгівлі насіннєвим матеріалом. Основною метою насінницьких схем ОЕСР є забезпечення

використання якісного насіння в країнах-учасницях. Сертифікація ОЕСР застосовується до сортів, що відповідають вимогам тестів DUS (відмінність, однорідність, стійкість). Сортова сертифікація є комплексом заходів, спрямованих на здійснення жорсткого контролю на всіх етапах виробництва для підтвердження сортових і посівних якостей насіння, призначеного для реалізації.

2.2 Організаційний механізм управління розвитком ринку насінництва (на прикладі Відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації)

Відділ землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації.

До структури Департаменту входить 3 управління, одне з яких - Управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації очолює його заступник директора Департаменту.

Відповідно до положення про Управління зазначається наступне:

Управління виробництва сільськогосподарської продукції (далі - Управління) є структурним підрозділом Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (далі - Департамент).

Управління підпорядковане директору Департаменту, а у своїй діяльності Управління керується Конституцією України, Законом України «Про державну службу» та іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, розпорядженнями голови (начальника) обласної державної (військової) адміністрації, наказами директора

Департаменту, Положенням про Департамент, цим Положенням та іншими нормативно-правовими актами.

Основними завданнями Управління є: забезпечення виконання завдань щодо реалізації державної політики з питань, що належать до компетенції Управління, а також реалізація державної політики у галузях рослинництва і тваринництва; організація роботи щодо забезпечення сприятливих умов діяльності сільськогосподарських підприємств усіх форм власності, надання їм методичної допомоги в організації виробництва продукції рослинництва та цільових та виробничих програм, основних показників розвитку галузей рослинництва і тваринництва, сприяння їх техніко-технологічній модернізації, забезпечення належного рівня технологічних процесів; участь, у межах повноважень, у нарахуванні суб'єктам господарювання усіх форм власності державної фінансової підтримки і реалізація державної політики у сфері племінної справи у тваринництві та сертифікації племінних (генетичних) ресурсів.

Управління відповідно до покладених на нього завдань в межах компетенції:

1) координує, в межах повноважень, діяльність сільськогосподарських підприємств усіх форм власності з питань пов'язаних із виробництвом продукції рослинного і тваринного походження;

2) бере участь, в межах повноважень, у забезпеченні реалізації державної політики спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки регіону;

3) здійснює, в межах повноважень, координацію питання державної фінансової підтримки галузей рослинництва і тваринництва. Приймає від районних державних (військових) адміністрацій, органів місцевого самоврядування та/або суб'єктів господарювання усіх форм власності документи для нарахування бюджетних дотацій, узагальнює та подає зведені відомості (реєстри) до Міністерства аграрної політики та продовольства України. Готує пропозиції Міністерству аграрної політики та продовольства України щодо удосконалення механізмів державної підтримки;

4) здійснює оперативний аналіз та прогнозування тенденцій розвитку галузей рослинництва і тваринництва усіх форм власності;

5) забезпечує щотижневий збір від районних державних (військових) адміністрацій та органів місцевого самоврядування інформації про хід основних сільськогосподарських робіт в сільськогосподарських підприємствах та господарствах усіх форм власності, узагальнення та складання відповідних аналітичних матеріалів;

6) забезпечує проведення розрахунків поточної та перспективної потреби по господарствах області у мінеральних добривах, засобах захисту рослин, насіннєвому та садивному матеріалі та інших матеріально – технічних ресурсах;

7) забезпечує підготовку матеріалів щодо проведення командно - штабних навчань відповідно до планів основних заходів цивільного захисту Харківської області;

8) здійснює підготовку необхідних матеріалів з питань підготовки господарського комплексу та об'єктів соціальної сфери до сталого функціонування в осінньо-зимовий період;

9) проводить передбачені законодавством інструктажі, організовує навчання та перевірку знань з охорони праці працівників Департаменту;

10) забезпечує, в межах повноважень, щомісячний збір від районних державних (військових) адміністрацій та органів місцевого самоврядування інформації про стан галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності, узагальнення та складання відповідних аналітичних матеріалів;

11) забезпечує виконання нормативних актів з питань племінної справи у галузі тваринництва, аналізує відповідність суб'єктів племінної справи у тваринництві визначеним чинним законодавством мінімальним вимогам, складає аналітичні матеріали стану та розвитку суб'єктів племінної справи у тваринництві, надає методичну та практичну допомогу суб'єктам племінної справи у тваринництві з питань селекційно-племінної роботи;

12) організовує роботу регіональної експертної комісії з розгляду матеріалів щодо присвоєння відповідних статусів суб'єктам племінної справи у тваринництві;

13) здійснює приймання від суб'єктів племінної справи у тваринництві та перевірку звітів по кількісним та якісним показникам продуктивності стада й виробничо-господарської діяльності (квартальні, річні), а також звітів про результати бонітування племінних сільськогосподарських тварин. Забезпечує вчасне їх спрямування до Міністерства аграрної політики та продовольства України;

14) здійснює оформлення та видачу суб'єктам племінної справи у тваринництві сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів, забезпечує складання та вчасне подання звітності про використання бланків сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів до Міністерства аграрної політики та продовольства України;

15) координує питання кормозабезпечення галузі тваринництва та здійснює моніторинг стану заготівлі кормів для сільськогосподарських тварин;

16) здійснює моніторинг будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів;

17) бере участь у розробці стандартів, інструкцій, положень, методичних рекомендацій та іншої нормативної документації з питань галузей рослинництва і тваринництва;

18) розробляє пропозиції щодо удосконалення механізму державної підтримки суб'єктів господарювання галузей агропромислового комплексу та готує пропозиції до проєктів обласних програм, з питань, що відносяться до компетенції Управління;

19) забезпечує підготовку проєктів наказів директора Департаменту, проєктів розпоряджень, наказів голови (начальника) Харківської обласної державної (військової) адміністрації, проєктів доручень керівництва Харківської обласної державної (військової) адміністрації, проєктів рішень Харківської

обласної ради та інших документів з питань, що відносяться до компетенції Управління;

20) здійснює методичну та практичну допомогу, у межах своїх повноважень, районним державним (військовим) адміністраціям, органам місцевого самоврядування та підприємствам, установам, організаціям, що належать до сфери діяльності Департаменту, з питань, що відносяться до компетенції Управління;

21) розглядає і готує відповіді на звернення та запити громадян, підприємств, установ та організацій, народних депутатів, посадових осіб, адвокатів, запити на інформацію, надає іншу інформацію з питань, віднесених до компетенції Управління;

22) забезпечує підготовку матеріалів для розгляду на колегіях Департаменту та Харківської обласної державної (військової) адміністрації, нарадах, семінарах, конференціях та інших заходах з питань, що відносяться до компетенції Управління та Департаменту в цілому;

23) виконує інші завдання керівництва, що відносяться до компетенції Управління.

Управління відповідно до покладених на нього завдань має право взаємодіяти зі структурними підрозділами Департаменту, Харківської обласної державної (військової) адміністрації та її апарату, районними державними (військовими) адміністраціями та їх структурними підрозділами, територіальними органами Міністерств та інших центральних органів виконавчої влади; підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, органами місцевого самоврядування, а також з громадянами та одержувати у встановленому законодавством порядку від посадових осіб та іншого персоналу Департаменту, а також структурних підрозділів Харківської обласної державної (військової) адміністрації та її апарату, районних державних (військових) адміністрацій та їх структурних підрозділів, територіальних органів Міністерств та інших центральних органів виконавчої влади; підприємств, установ і організацій усіх форм власності, органів місцевого самоврядування

інформацію, матеріали та пояснення (у тому числі письмові), необхідні для здійснення покладених на нього завдань. а дорученням керівництва організувати та брати участь у засіданнях, нарадах, семінарах та інших заходах з питань, що належать до компетенції відділу та представляти Департамент в інших органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях з питань, що належать до його компетенції.

До відання заступника директора Департаменту – начальника управління, який призначається на посаду і звільняється з посади директором Департаменту, в установленому законодавством порядку віднесено наступні компетенції. Він здійснює безпосереднє керівництво діяльністю Управління, несе персональну відповідальність за виконання покладених на Управління завдань та функцій та планує роботу Управління і забезпечує виконання перспективних та поточних планів його роботи. Визначає завдання і розподіляє обов'язки між структурними підрозділами Управління, аналізує результати роботи і вживає заходи щодо підвищення ефективності їх діяльності, забезпечує підвищення кваліфікації державних службовців, а також розробляє посадові інструкції, здійснює контроль за дотриманням в Управлінні Правил внутрішнього службового розпорядку державних службовців, Правил внутрішнього трудового розпорядку інших працівників, інших нормативно-правових актів.

Забезпечує якісне виконання в установлені строки розпоряджень голови (начальника) Харківської обласної державної (військової) адміністрації, наказів та доручень директора Департаменту, інших службових документів з питань, віднесених до компетенції Управління та виконує інші доручення і завдання директора Департаменту, що відносяться до компетенції Управління та Департаменту.

Працівники Управління призначаються та звільняються з посади директором Департаменту відповідно до чинного законодавства.

Структура та чисельність Управління визначаються штатним розписом Департаменту.

До компетенцій головного спеціаліста відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації включено комплекс важелів.

До основних посадових обов'язків визначено проведення розрахунків поточної та перспективної потреби у насінневому та садивному матеріалі сільськогосподарських культур по всіх категоріях господарств області, координація роботи з питань вирощування сільськогосподарської продукції.

Підготовка пропозицій по реалізації насіння сільськогосподарських культур з урожаю поточного року по суб'єктів насінництва та розсадництва.

Узагальнення списків суб'єктів насінництва області, які займаються виробництвом насіння сільськогосподарських культур (відповідно до Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва) та інформації про хід основних сільськогосподарських робіт (щотижневий збір інформації від районних державних (військових) адміністрацій та органів місцевого самоврядування).

Здійснення заходів з реалізації державних та обласних програм розвитку та підтримки аграрного комплексу Харківської області та надання інформаційно-консультативної допомоги громадянам, підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності з питань, що належать до компетенції відділу.

Головний спеціаліст відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації бере участь в організації нарад, семінарів, конференцій, круглих столів, складанні методичних рекомендацій з питань, що належать до компетенції відділу та здійснює опрацювання, своєчасний та якісний розгляд в установленому законодавством порядку, в межах компетенції відділу:

- запитів та звернень громадян, посадових осіб, народних депутатів України та депутатів відповідних місцевих рад;

- листів підприємств, установ та організацій.

Він здійснює підготовку необхідних матеріалів:

- для розгляду на колегіях Департаменту та Харківської обласної державної (військової) адміністрації, нарадах, семінарах, конференціях та інших заходах з питань, що відносяться до компетенції відділу;

- проектів розпоряджень, доручень голови обласної державної (військової) адміністрації, проектів рішень обласної ради, доручень та наказів директора Департаменту та інших документів з питань, що належать до компетенції відділу.

Також Головний спеціаліст проводить реєстрацію вхідної та вихідної кореспонденції відділу. Виконання інших доручень і завдання керівництва Департаменту, що відносяться до компетенції відділу.

Головний спеціаліст відділу землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації має право запитувати та одержувати у встановленому законодавством порядку від структурних підрозділів обласної державної (військової) адміністрації, районних державних (військових) адміністрацій, інших державних органів влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, статистичну та/або іншу інформацію, документи, матеріали та інші дані необхідні для виконання поставлених завдань та доручень; залучати фахівців/представників структурних підрозділів Департаменту та обласної державної (військової) адміністрації, інших державних органів влади, громадських об'єднань, підприємств, установ, організації (за погодженням/згодою) при вирішенні завдань та доручень, що належать до компетенції відділу; за дорученням керівництва Департаменту організовувати та брати участь у засіданнях, нарадах, семінарах та інших заходах з питань, що належать до компетенції відділу;

Він також може вносити на розгляд керівництва Департаменту пропозиції щодо вдосконалення роботи відділу та користуватись правами, що передбачені,

іншими законами та нормативно-правовими актами, а також Положеннями про Департамент, управління та відділ.

Відділ землеробства, насінництва, інженерно-технічної роботи та охорони праці управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації здійснює зовнішню службу комунікацію. Зокрема серед суб'єктів зовнішньої комунікації є Міністерство аграрної політики та продовольства України Профільні Міністерства, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Територіальні органи Міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, Рада національної безпеки і оборони України, Головне Управління Держпродспоживслужби у Харківській області, Регіональний офіс водних ресурсів у Харківській області, Харківська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів», Головне управління статистики в Харківській області, Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Харківській області Харківська обласна державна (військова) адміністрацією та її структурні підрозділи, Районні державні (військові) адміністрації та її структурні підрозділи, Органи місцевого самоврядування, Підприємства, установи, організації усіх форм власності.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ НАСІННИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1 Поліпшення механізму нормативно-правового забезпечення розвитку ринку насінництва

Насіння сільськогосподарських культур як посівний матеріал – є головною передумовою щорічного відтворення процесу зерновиробництва і не може бути замінений жодним фактором виробництва. Від якісних показників насінневого матеріалу значною мірою залежить рівень урожайності та якісні показники кінцевого продукту.

У сучасних умовах новий сорт чи гібрид є одним із самостійних факторів підвищення урожайності поряд з технологією вирощування. За рівних витрат новий сорт з визначеним рівнем адаптування до ґрунтово-кліматичних умов області – це від 20% до 50% приросту урожайності. Відповідно вчасне проведення сортозаміни та сортооновлення – це додатковий прибуток сільгоспвиробників.

Сорт – це створена шляхом селекції сукупність рослин тієї чи іншої культури, яка має певні спадкові морфологічні, біологічні й господарсько-цінні ознаки та властивості, які забезпечують його поширення у виробництві.

Сортозаміну необхідно здійснювати швидко, протягом одного-двох років, оскільки зниження врожайності починається вже після другого року використання.

Строки сортооновлення залежать від організації насінництва в господарстві: за високого рівня насінництва сортові якості насіння зберігаються протягом декількох років, за низького рівня – воно їх втрачає вже в перший рік.

Водночас, ураховуючи європейський вектор розвитку України, рекомендації наукових установ та практичний досвід, у Харківській області

рекомендуються наступні терміни сортооновлення сільськогосподарських культур (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Терміни сортооновлення насіння в Харківській області

Культура	Строки сортооновлення	Гранично допустимі генерації	
		на насінневих ділянках	на загальних посівах
Озима та яра пшениця, озимий та ярий ячмінь, озиме жито*, озиме та яре тритикале, овес	раз на 2 роки	перша	друга
Горох	раз на 3 роки	друга	третя
Гречка	раз на 2 роки	перша	друга
Квасоля	раз на 3 роки	друга	третя
Кукурудза на зерно*, просо	щорічно	еліта	перша
* гібриди			

На території Харківської області право здійснювати виробництво насіння для реалізації мають сільськогосподарські підприємства та фізичні особи, які належать до Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва.

Ці суб'єкти насінництва та розсадництва щорічно виробляють базове та сертифіковане насіння ярих та озимих сільськогосподарських культур, сорти та гібриди яких занесені до Державного реєстру сортів рослин України.

Згідно з підпунктом 2.2 статті 2 розділу I Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», аграрний ринок визначається як сукупність правовідносин, що виникають у процесі укладення та виконання цивільно-правових договорів стосовно сільськогосподарської продукції [55].

Державне управління в аграрному секторі здійснюється відповідно до:

1. Закону України від 10.07.2018 № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції (введено в дію 02.08.2019)»;
2. Закону України від 21.12.2017 № 2264-VIII «Про безпечність та гігієну кормів (набирав чинності 19.01.2020)»;
3. Закону України від 04.09.2018 № 2518-VIII «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру»;
4. Закону України від 23.03.2017 № 1975-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб»;
5. Закону України від 25.12.2015 № 922-VIII «Про публічні закупівлі»;
6. Закону України від 05.02.2015 № 157-VIII «Про добровільне об'єднання територіальних громад»;
7. Закону України від 15.01.2015 № 124 – VIII «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»;
8. Закону України від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України»;
9. Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції»;
10. Закону України від 14.10.2014 № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки»;
11. Закону України від 16.09.2014 № 1682-VII «Про очищення влади»;
12. Закону України від 05.06.2014 № 1314-VII «Про метрологію та метрологічну діяльність»;
13. Закону України від 21.02.2014 № 746-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції»;

14. Закону України від 03.09.2013 № 425-VII «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини (втратить чинність 02.08.2019)»;

15. Закону України від 23.05.2013 № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб»;

16. Закону України від 14.05.2013 № 224-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики»;

17. Закону України від 18.04.2013 № 221-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією»;

18. Закону України від 21.06.2012 № 5007-VI «Про ціни і ціноутворення»;

19. Закону України від 07.04.2011 № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»;

20. Закону України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації»

21. Закону України від 31.05.2007 № 1103-V «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»;

22. Закону України від 14.09.2006 № 142-V «Про дитяче харчування»;

23. Закону України від 22.09.2005 № 2899-IV «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»;

24. Закону України від 24.06.2004 № 1870-IV «Про молоко та молочні продукти»;

25. Закону України від 24.06.2004 № 1877-IV «Про державну підтримку сільського господарства України»;

26. Закону України від 17.06.2004 № 1807-IV «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність»;
27. Закону України від 19.06.2003 № 973-IV «Про фермерське господарство»;
28. Закону України від 22.02.2000 № 1492-III «Про бджільництво»;
29. Закону України від 14.01.2000 № 1391-XIV «Про альтернативні види палива»;
30. Закону України від 07.07.1999 № 847-XIV «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»;
31. Закону України від 17.06.1999 № 758-XIV «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру»;
32. Закону України від 14.10.1998 № 180-XIV «Про захист рослин»;
33. Закону України від 23.12.1997 № 771/97-ВР «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»;
34. Закону України від 17.07.1997 № 469/97-ВР «Про сільськогосподарську кооперацію»;
35. Закону України від 19.12.1995 № № 481/95-ВР «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»;
36. Закону України від 15.12.1993 № 3691-XII «Про племінну справу у тваринництві»;
37. Закону України від 30.06.1993 № 3348-XII «Про карантин рослин»;
38. Закону України від 21.04.1993 № 3116-XII «Про охорону прав на сорти рослин»;
39. Закону України від 02.10.1992 № 2657-XII «Про інформацію»;
40. Закону України від 17.10.1990 № 400-XII «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві»;
41. Закону України від 13.05.2014 № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики

у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [5].

Державне управління в аграрному секторі здійснюється відповідно до нормативно-правових актів, зокрема постанов Кабінету Міністрів України, розпоряджень цього органу та наказів Міністерства аграрної політики та продовольства України. Важелями державного регулювання в аграрному секторі є:

- система оподаткування;
- спеціальні цільові програми;
- регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- антимонопольна політика;
- кредитно-фінансовий механізм;
- цінове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції [49].

Одним із напрямків удосконалення механізму нормативно-правового забезпечення розвитку ринку насінництва є запровадження програмного підходу у вирішенні окреслених питань.

Так автором запропоновано та розроблено Обласну Програму надання часткової компенсації вартості насіння зернових культур на 2021 – 2025 роки (далі – Програма) розроблена відповідно до Закону України «Про насіння і садивний матеріал», враховуючи «План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки», схвалений рішенням Харківської обласної ради. Починаючи з 2012 року Харківська область у валовому виробництві зернових культур має позитивну динаміку розвитку. Однак така динаміка не є стабільною (Рис. 3.1).

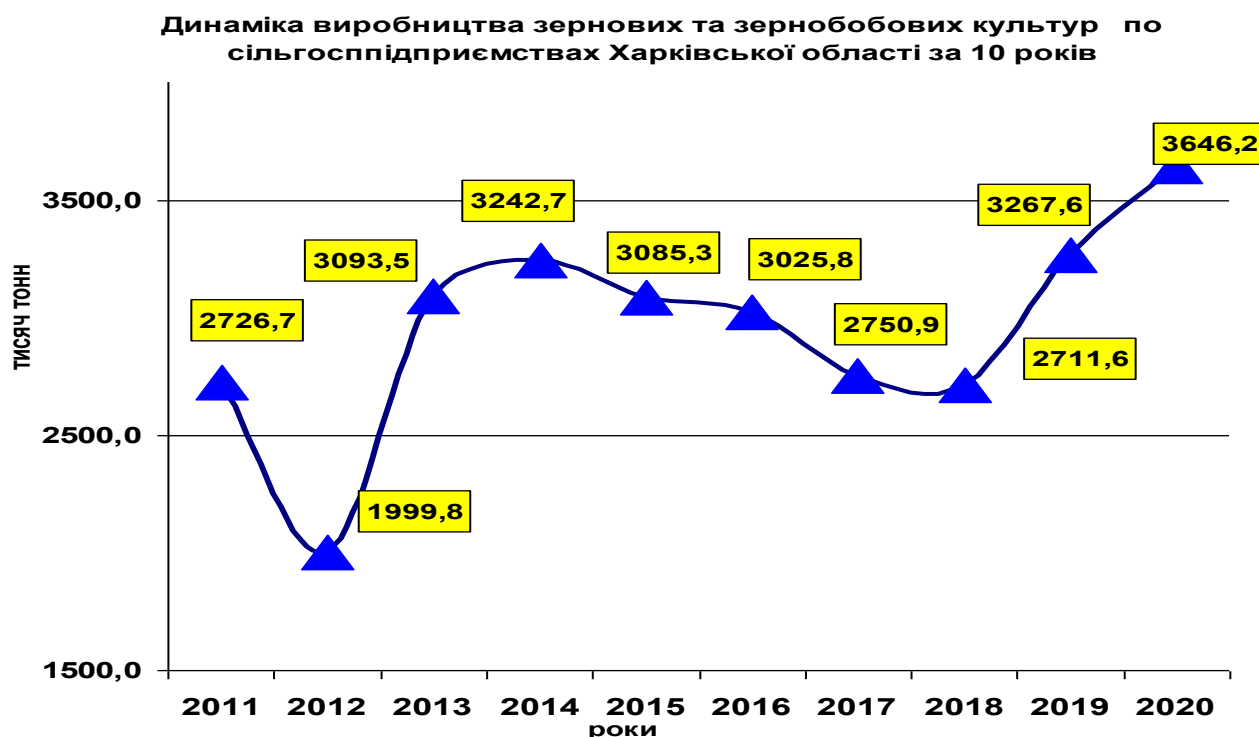

Рисунок 3.1. Динаміка виробництва зернових та зернобобових культур на Харківщині

У зв'язку з коливаннями погодно-кліматичних умов Харківської області сільськогосподарським підприємствам слід ретельно підбирати сортовий склад насіння сільськогосподарських культур. Тобто своєчасне проведення сортооновлення та сортозаміни в повному обсязі сприяє високоефективному веденню сільськогосподарського виробництва.

Значну частину витрат посівної кампанії становлять витрати на насіння.

Сільськогосподарські підприємства області, через нестачу фінансових ресурсів, не спроможні вчасно здійснювати оновлення сортового та генераційного складу посівного матеріалу, тому в господарствах спостерігається тенденція погіршення сортів у процесі їх виробничого використання через механічне та біологічне засмічення, ураження патогенами, зниження потенціалу продуктивності.

Як наслідок, господарства області, які не проводять сортозаміни та сортооновлення, з року в рік отримують низькі врожаї сільськогосподарських культур.

Вирішення проблеми можливе за умови стимулювання сільськогосподарських підприємств до вчасного проведення сортозаміни та сортооновлення через придбання вітчизняного базового і сертифікованого насіння нових сортів та гібридів за рахунок часткової компенсації вартості придбаного насіння зернових культур.

Програма сприятиме своєчасному проведенню сортозаміни та сортооновлення по господарствах Харківської області, що позитивно вплине на підвищення врожайності та збільшення виробництва зернових культур.

Метою програми є стимулювання сільськогосподарських підприємств Харківської області до проведення сортооновлення та сортозаміни посівного матеріалу вітчизняної селекції (базового та сертифікованого насіння зернових культур) і збільшення обсягів реалізації продукції насінницькими господарствами.

Основним завданням Програми є здешевлення вартості посівного матеріалу (базового та сертифікованого насіння зернових культур) сільськогосподарським підприємствам Харківської області та створення передумов для збільшення валового виробництва зернових культур.

Виконання Програми буде здійснюватися шляхом надання часткової компенсації сільгоспідприємствам Харківської області на безповоротній основі за рахунок коштів обласного бюджету (виходячи з його реальних можливостей) у розмірі до 80% від вартості закупленого посівного матеріалу, але не більше 80 тисяч гривень на одне сільгоспідприємство в поточному році, що зареєстроване та провадить сільськогосподарську діяльність на території Харківської області та придбало у суб'єктів насінництва Харківської області базовий та сертифікований посівний матеріал вітчизняної селекції зернових культур (без урахування сум податку на додану вартість).

Реалізація Програми повинна відбуватися за допомогою:

- впровадження у виробництво нових, високопродуктивних сортів і гібридів зернових культур вітчизняної селекції в Харківській області та нарощування їх обсягів шляхом часткової компенсації на безповоротній основі

вартості базового та сертифікованого насіння зернових культур вітчизняного виробництва (пшениця озима та яра, ячмінь озимий та ярий, жито озиме (F1), тритикале озиме та яре, овес, горох (інші зернобобові), гречка, просо та кукурудза на зерно (F1), сорго на зерно);

- інформування сільгосп підприємств області стосовно нових та рекомендованих сортів та гібридів зернових культур досліджуваних у Харківській філії Українського інституту експертизи сортів рослин з метою визначення їх адаптивності до ґрунтово-кліматичних умов Харківської області;

- збільшення площ посівів у сільгосп підприємствах області насінням сортів та гібридів високих категорій вітчизняної селекції зернових культур;

- збільшення обсягів реалізації базового та сертифікованого насіння зернових культур у суб'єктів насінництва Харківської області та забезпечення необхідною кількістю посівного матеріалу зернових культур сільгосп підприємств області.

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету, виходячи з його реальних можливостей та власних коштів сільгосп підприємств області, які виявили бажання брати участь в її реалізації.

Усього на виконання Програми передбачається залучити 53,7 млн грн, без урахування щорічних інфляційних показників.

Строки виконання Програми – 2021-2025 роки.

Головним розпорядником коштів обласного бюджету за цією Програмою є Департамент агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації.

Механізм надання часткової компенсації вартості посівного матеріалу на безповоротній основі визначається Порядком використання коштів, передбачених в обласному бюджеті на реалізацію цієї Програми, який затверджується окремим рішенням Харківської обласної ради.

Реалізація Програми дозволить:

- стимулювати роботу сільгосп підприємств Харківської області до швидкого проведення сортозаміни та сортооновлення;

- забезпечити сільгосп підприємства Харківської області необхідною кількістю посівного матеріалу вітчизняної селекції;
- забезпечити своєчасне додержання строків проведення сортозаміни та сортооновлення по сільгосп підприємствах Харківської області;
- збільшити обсяги реалізації базового та сертифікованого насіння зернових культур у суб'єктів насінництва Харківської області;
- збільшити площі посівів зернових культур насінням сортів та гібридів вітчизняної селекції;
- підвищити рівень врожайності та збільшити виробництво зернових культур;
- стимулювати розвиток сільськогосподарського бізнесу в сільській місцевості;
- підвищити рівень зайнятості і прибутків сільського населення Харківської області, покращити рівень життя у селах у цілому;
- сприяти входженню України до Європейської спільноти як держави, що додержується високих стандартів якісної продукції сільського господарства країн – членів Європейського Союзу.

Координацію заходів під час реалізації Програми здійснює Департамент агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації, контроль за ходом її виконання – Харківська обласна рада. Харківська обласна державна адміністрація щорічно інформує про хід виконання заходів Програми постійні комісії Харківської обласної ради: з питань аграрної політики, земельних відносин та соціального розвитку села; з питань бюджету.

3.2 Підвищення дієвості державного нагляду у сфері насінництва

На конституційному рівні, а саме статтею 42 Конституції України, закріплено, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю та безпечністю продукції й усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [35].

Ця конституційна вимога впроваджується через систему державного нагляду й контролю.

Контроль сам по собі по-перше перевірка виконання чого-небудь, наприклад виконання законів, планів; облік, спостереження за чим небудь; фінансовий нагляд; по-друге функція управління. Він може бути охарактеризований як форма чи вид діяльності, як принцип чи як функція, залежно від того, на якому рівні та стосовно чого він розглядається.

Контроль - виявлення відповідності отриманих результатів визначеним вимогам та критеріям; процес моніторингу діяльності з метою забезпечення її запланованого провадження і коригування будь-яких істотних відхилень; функція, що дає змогу не лише виявляти, але й запобігати появі нових помилок і недоліків в управлінській діяльності та роботі безпосередніх виконавців. Контроль є багатограним та багатоплановим явищем, спрямованим на конкретний результат, шляхи його досягнення, усунення суб'єктивних і урахування об'єктивних перешкод при здійсненні управлінської діяльності.

Контроль не існує в ізольованому вигляді і не повинен застосовуватися заради самого себе. Контроль є конкретним самостійним видом роботи в процесі спостереження за відповідністю діяльності керованого об'єкта тим приписам, які він отримав від керуючого суб'єкта, та виконанням прийнятих рішень. За допомогою нього суб'єкт управління отримує інформацію про результати діяльності, а також про ті помилки та зміни ситуації, що можуть призвести до невиконання поставлених завдань чи отримання зовсім інших результатів, тобто він відіграє роль “зворотнього зв'язку” [102, с. 305-306].

Державний нагляд (контроль) – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їхніх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі – органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенню вимог законодавства суб'єктами господарювання й забезпечення інтересів суспільства, зокрема

належної якості продукції, робіт і послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища [65].

У публічному управлінні контроль це сукупність форм управлінського впливу, спрямованих на забезпечення законності й стабільності суспільного порядку і державного устрою, дотримання Конституції та інших нормативно - правових актів, забезпечення додержання законних прав та свобод людини і громадянина, підвищення ефективності управління та його подальшого розвитку. Він здійснюється як спеціальними інституціями, так і органами державної влади загальної компетенції. Зміст контрольної діяльності, обсяг, форми, методи та її призначення у різних суб'єктів мають значні відмінності. Для одних органів контроль є основною системою контролю та її функціонування здійснюється на основі певних принципів, основними серед яких є: об'єктивність, дієвість, гласність, систематичність, регулярність.

Залежно від критерію, який є визначальним при класифікації, виділяють такі види контролю: внутрішній і зовнішній, відомчий (галузевий) та надвідомчий, загальний і спеціальний [103].

Критеріями, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 січня 2019 р. «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері насінництва та розсадництва та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері насінництва та розсадництва, є:

- порушення вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва, виявлені за результатами заходів державного нагляду (контролю), проведених протягом останніх трьох років, що передують плановому періоду;

- обсяг виробництва та/або реалізації насіння та садивного матеріалу протягом року, що передує плановому (визначається для насіння за масою, для садивного матеріалу - за кількістю штук);

- протягом року, що передує плановому, суб'єкт господарювання одержував підтвердження на ввезення на територію України зразків насіння і садивного матеріалу сортів рослин, не включених до Реєстру сортів рослин України та/або Переліку сортів рослин ОЕСР, для селекційних, дослідних робіт і експонування та/або здійснював ввезення на територію України насіння і садивного матеріалу сорту, не внесеного до Реєстру сортів рослин України, але внесеного до Переліку сортів рослин ОЕСР тих сільськогосподарських рослин, до схем сортової сертифікації яких приєдналася Україна, для цілей розмноження та подальшого вивезення за межі України [36].

Насіння та садивний матеріал, призначені для споживання на внутрішніх або міжнародних ринках, підлягають огляду та контролю з боку посадових осіб, яким державою делеговані обов'язки і повноваження у сфері реалізації державної політики в галузі насінництва та розсадництва. Це необхідно для забезпечення високої якості продукції та захисту прав споживачів. Контроль за якістю насіння здійснюється за такими етапами:

- Контроль за насінням попередніх поколінь;
- Проведення інспекцій на місцях у процесі розмноження, з метою забезпечення сортової чистоти та запобігання забруднення;
- Відбір контрольних зразків районowanego насіння для перевірки на відповідність вимогам та характеристикам сорту;
- Лабораторне тестування якості насіння.

Згідно зі статтею 28 Закону України «Про насіння і садивний матеріал» встановлені правові засади відповідальності за порушення насінневого законодавства. Нова редакція цієї статті від 8 грудня 2015 року передбачає відповідальність як для суб'єктів у галузі насінництва та розсадництва, які займаються виробництвом, зберіганням, переробкою та реалізацією насіння і садивного матеріалу, так і для органів, наділених владними повноваженнями у сфері адміністративно-правового регулювання.

Зокрема, Закон зазначає, що «особи, винні в порушенні законодавства у сфері насінництва та розсадництва, несуть відповідальність згідно із законом».

Ця норма має відсилочний характер до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Відповідно до статті 1041 КУпАП, за виробництво, заготівлю, пакування, маркування, затарювання та зберігання насіння і садивного матеріалу з метою продажу без дотримання методичних і технологічних вимог, а також за реалізацію їх без документів про якість, передбачено адміністративну відповідальність у вигляді штрафу в розмірі до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85 грн) для фізичних осіб, і від семи до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 119 до 340 грн) для посадових осіб [99, с. 202]. Таким чином, суб'єктами цього виду правопорушень можуть бути як фізичні особи, так і посадові особи, уповноважені здійснювати нагляд (контроль) у сфері насінництва та розсадництва. Це відбувається в разі, коли ними вчиняється протиправна діяльність, що включає дії або бездіяльність, які порушують встановлений законодавством порядок та умови ведення насінництва і розсадництва.

Державний нагляд і контроль у сфері насінництва та розсадництва здійснюються Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, а також її територіальними органами. В рамках Держпродспоживслужби було створено Управління контролю у сфері насінництва та розсадництва, яке є структурним підрозділом Департаменту фітосанітарної безпеки, контролю у сфері насінництва та розсадництва цієї служби.

Основні завдання Управління включають:

- Проведення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва.
- Моніторинг обігу насіння і садивного матеріалу на території України.
- Контроль за видачею документів, що підтверджують якість насіння і садивного матеріалу сільськогосподарських рослин, а також за проведенням маркування партій насіння.
- Нагляд за процесом введення насіння в обіг та іншими аспектами, пов'язаними з якістю та безпечністю продукції [16].

Управління контролю в сфері насінництва та розсадництва очолює заступник директора Департаменту фітосанітарної безпеки, контролю у сфері насінництва та розсадництва Держпродспоживслужби, який виконує функції начальника Управління. Начальник та його заступник, відповідальні за здійснення функцій державного контролю у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, є державними інспекторами з насінництва та розсадництва України. Головні спеціалісти Управління, що безпосередньо виконують державний нагляд (контроль), також мають статус державних інспекторів у цій сфері.

Відповідно до норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема статті 244, повноваження щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, що стосуються порушень законодавства про порядок та умови ведення насінництва та розсадництва (визначених статтею 1041 КУпАП), наділяються центральному органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі – Державній службі України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Від імені зазначеного органу право розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення надано: Головному державному інспектору сільського господарства України; головним державним інспекторам сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Київ та Севастополь, районах, їх заступникам; старшим державним інспекторам сільського господарства, а також державним інспекторам сільського господарства [31].

Згідно зі статтею 218 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), розгляд справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 1041 КУпАП, відноситься до повноважень адміністративних комісій, що функціонують при виконавчих органах міських рад [31]. Наявність зазначеної правової норми викликає певні запитання, зокрема, враховуючи, що повноваження з розгляду справ цієї категорії також покладені на центральний орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію

державної політики в сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі. Крім того, виникає питання про здатність адміністративних комісій при виконавчих органах міських рад ефективно розглядати справи, пов'язані з порушенням порядку та умов ведення насінництва, враховуючи специфіку цієї галузі, яка потребує вузькоспеціалізованих фахових знань.

Отже, в рамках оптимізації системи органів виконавчої влади України, ініційованої Постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442, повноваження щодо здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі були передані від ліквідованої Державної інспекції сільськогосподарства до новоствореної Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

Сьогодні Держпродспоживслужба виконує функції органу, уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення за порушення порядку і умов ведення насінництва. Враховуючи вищезазначене, а також неможливість забезпечення належного фахового рівня під час розгляду справ, визначених статтею 1041 Кодексу України про адміністративні правопорушення, вважаємо за доцільне внести зміни до статті 218 цього Кодексу, скасувавши можливість розгляду цієї категорії справ адміністративними комісіями при виконавчих органах міських рад.

Окрему увагу варто приділити правовому захисту насінневого матеріалу, що є питанням наукового інтересу, яке потребує всебічного аналізу. У контексті глобалізації та прогресу сільськогосподарських біотехнологій правовий захист насінневого матеріалу стає дедалі важливішим, оскільки впливає на залучення інвестицій в аграрні дослідження та розробки, а також стимулює інноваційність у цій сфері. Цей захист забезпечується нормами патентного законодавства, а також законодавством про селекцію рослин.

Суспільні відносини, пов'язані з використанням і охороною прав на насіння і садивний матеріал регулюються державною. Держава встановлює

норми функціонування правових інститутів насінництва. Вона також здійснює заходи щодо охорони прав на сорти рослин. Нормативно-правовий механізм розвитку вітчизняного насінництва також регулює та надає важелі державного нагляду у відносини в сфері забезпеченням належної якості насінневого матеріалу. Держава утворює інститути державного нагляду та контролю за підтриманням чистоти сорту. Вона створює умови для розвитку сучасної системи насінництва, а також доповнює нормативно-правовий механізм контролю та охорони прав на сорти рослин.

ВИСНОВКИ

Отримані у процесі магістерського дослідження результати свідчать про досягнення поставленої мети, виконання поставлених завдань та дають підстави для формулювання низки узагальнюючих висновків та рекомендацій, що мають теоретичне та практичне значення:

1. На основі проведеного дослідження показано, що ринок насіння, як в нашій країні, так і за кордоном, в на початок XXI століття має тенденцію переходу від монополістичної конкуренції до олігополії. Це призводить до зменшення суб'єктів господарювання на ринку насіння. Підвищуються вимоги щодо стандартизації товарів на ринку насіння зернових культур. На ринку зростає попит на насіння унікальних сортів, виведених методами генної інженерії та біотехнології. За незначних змін цін на насіння зернових культур, посилюється державний ціновий контроль на насіння базових стандартів. Залучення нових виробників до системи насінництва з кожним роком стає більш ускладненим. Це пов'язано з економічними та законодавчими обмеженнями. Спостерігається послаблення ролі ціни на ринку насіння. Все більше налагоджуються схеми нецінової конкуренції. Досвід говорить, що подекуди попит та ціни на насіння різноманітних зернових культур можуть бути високими завдяки рекламі.

2. На підставі того, що управління – це цілеспрямована сукупність дій, які забезпечують узгодженість та координацію спільних робіт із метою досягнення суспільно важливих цілей та вирішення завдань, встановлено, що галузь насінництва, як об'єкт публічно-адміністративного регулювання, визначається як система суспільних відносин щодо здійснення сукупності взаємопов'язаних регулятивних, наукових і сільськогосподарських заходів, направлених на забезпечення легального обігу насіння сільськогосподарських рослин за допомогою механізмів державного регулювання розвитку ринку насінництва.

3. Здійснений нами аналіз історичного становлення нормативного регулювання в галузі насінництва свідчить, що його розвитку не завжди був притаманний системний характер. Процес створення та діяльності державних органів, уповноважених здійснювати публічно-адміністративне регулювання в галузі насінництва, відбувався без чіткої та цілісної концепції реформування та розвитку механізмів державного регулювання як системи публічно-управлінських органів, так і державного регулювання розвитку ринку насінництва в Україні.

4. Доведено, що галузь насінництва є об'єктом публічно-адміністративного регулювання і визначається як система суспільних відносин, для яких характерне здійснення сукупності взаємопов'язаних регулятивних, наукових і сільськогосподарських заходів, направлених на забезпечення легального обігу насіння сільськогосподарських рослин, які регулюються публічно-управлінськими механізмами з чіткою визначеною вертикаллю управління.

5. На основі проведеного дослідження статусу суб'єктів публічно-адміністративного регулювання в галузі насінництва запропоновано їх поділ на три групи:

1) суб'єкти публічно-адміністративного регулювання, наділені владними повноваженнями щодо галузі насінництва безпосередньо. Тобто органи та посадові особи виконавчої гілки влади спеціальної компетенції, наділені правами та обов'язками з державного управління, державного регулювання, сертифікації, надання державної підтримки, здійснення нагляду (контролю), накладання стягнень за порушення законодавства у сфері селекції, насінництва в цілому;

2) суб'єкти, наділені владними повноваженнями, проте такі, що не здійснюють безпосередньо публічно-адміністративне регулювання в галузі насінництва. Тобто органи та посадові особи загальної компетенції: суб'єкти виконавчої, законодавчої, судової влади та місцевого самоврядування, котрі уповноважені на реалізацію норм права та взаємодіють із суб'єктами публічно-

адміністративного регулювання спеціальної компетенції;

3) суб'єкти публічно-адміністративного регулювання в галузі насінництва, що не наділені владними повноваженнями, Тобто працівники, котрі здійснюють виробництво, зберігання, переробку, реалізацію насіння.

6. Обґрунтовано позицію щодо недоцільності передачі функцій державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва до відання Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, це пов'язано з надзвичайно широкими компетенціями окресленої служби та специфіку галузі насінництва.

7. Запропоновано запровадження обов'язкового оприлюднення всіх нормативно-правових актів органів виконавчої влади, котрі здійснюють державне управління та регулювання у сфері насінництва регуляторного характеру в офіційних виданнях та веб-сайтах таких органів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Аналіз регуляторного впливу до проекту наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Методики визначення сортових та посівних якостей насінневої картоплі». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=2d951884-904c-4a27-b387-143c065808c8>.
2. Андросова Т. В., Ляшенко О. Ю. Конкуренція як економічна категорія ринкового господарювання. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. Вип. 1. С. 17-26.
3. Бакуменко В. Д. Програмно-цільовий підхід у державному управлінні. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с. С. 571-573.
4. Білик О. І., Лукашевська У. Т. Сутність, значення та розвиток публічного механізму. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 117-180.
5. Бінько І. Публічне управління і публічне адміністрування: співвідношення понять. *Вісник АПСВТ*. 2020. № 3-4. С. 41-47.
6. Васильчак С. В. Формування та розвиток регіонального ринку молока і молочних продуктів: монографія / С. В. Васильчак. Львів: НВФ "Українські технології", 2015. 240 с.
7. Вінюкова О. Законодавче регулювання насінництва та правовий захист насінневого матеріалу. *Академічні візії*. 2023. Вип. 21. С. 49-52.
8. Власова К. М. Витоки та сутність поняття «бар'єру входу на ринок». *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2016. № 1. С. 62-69.
9. Головне управління Держпродспоживслужби в Харківській області. *Офіційний сайт*. URL: <https://consumerhm.gov.ua/3536-realiji-silskogo-gospodarstva-pid-chas-vijni-vikliki-ta-mozhливosti>.

10. Горбова Н. Природа державного контролю (нагляду) та генезис його законодавчого визначення. *Право та державне управління*. 2019. № 1. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_1/8.pdf.
11. Господарський кодекс. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003.
12. Губський Б. В. Аграрний ринок / Б. В. Губський. К. : Норапрінт, 1998. 203 с.
13. Департамент агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/departament-ahropromyslovoho-rozvytku>.
14. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
15. Державний контроль у сфері насінництва та розсадництва. URL: <https://dpss.gov.ua/derzhavnij-naglyad-kontrol/derzhavnij-kontrol-u-sferi-nasinnictva-ta-rozsadnictva>.
16. Держпродспоживслужба. URL: <https://dpss.gov.ua/>.
17. Дзюндзюк В. Б., Коротич О. Б., Мельтюхова Н. М., Миронова Н. С., Одінцева Г. С. Об'єкт державного управління. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с. С. 418-419.
18. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад: Ю. П. Сурмін, В. Д. Вакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 282 с.
19. Захарчук О. В. Економіка насінництва: монографія / Захарчук О. В. К. : ННЦ ІАЕ, 2015. 273 с.
20. Захарчук О. В. Насіння і садивний матеріал як інтелектуальний

товар в Україні / О. В. Захарчук. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2 (2). С. 106–116.

21. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, Е. М. Лібанова, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.

22. Звіт про роботу Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики за період роботи десятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання. URL: <https://komagropolit.rada.gov.ua/news/ZvitKom/75337.html>.

23. Зубець М. В. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України / М. В. Зубець ; Укр. акад. аграр. наук. К. : Аграр. наука, 2014. 844 с.

24. Ібатуллин М. І. Теоретичні засади трактування категорій «риннок» та «ринковий механізм». *Інноваційна економіка*. 2017. № 7-8. С. 138-144.

25. Калюжний В. В. Механізм організаційний. *Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 6 : Державна служба / наук.-ред. колегія : С. М. Серьогін (спів- голова), В. М. Сороко (співголова) та ін. 2011. 524 с.. С. 262 – 264.*

26. Кирик Д. Сутність та існування. *Філософський енциклопедичний словник*. К. : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди, 2002. С. 623-624.

27. Кириченко В. В. Спеціальна селекція і насінництво польових культур : навчальний посібник / В. В. Кириченко, Н. І. Рябчун, М. І. Єльніков та ін. Х., 2010. 462 с.

28. Кіндрок М. О. Насінництво й насіннезнавство зернових культур / М. Кіндрок. Харків, 2019. 261 с.

29. Коваленко Т. Правове регулювання здійснення державного контролю у сфері насінництва та розсадництва. URL: <https://agro->

business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/9313-pravove-rehuliuвання-zdiisnennia-derzhavnoho-kontroliu-u-sferi-nasinnystva-ta-rozsadnystva.html

30. Кодекс законів про працю України. Редакція від.01.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

31. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

32. Колодій А. Ф. Публічне врядування і публічне адміністрування. *Енциклопедія державного управління* [Текст] : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України. К. : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с. С. 488-490.

33. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 р. *Офіц. вісн. України*. 2007. № 22. Ст. 932.

34. Кондра О. Р. Організаційно-економічні основи формування та розвитку регіонального продовольчого ринку. Автореф. к.е.н...Львів, 2015. 22 с.

35. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

36. Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері насінництва та розсадництва та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2019 р. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-2019-%D0%BF#Text/>

37. Латинін М. А., Харченко Т. О. Теоретичні підходи до формування механізмів державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору економіки України. *Теорія та практика державного управління*. 2020. № 4. С. 73–80.

38. Методичні рекомендації щодо сертифікації насіння для міжнародної торгівлі, методів визначення посівних якостей насіння та їх адаптації до вимог Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння (ISTA). URL: <https://www.cherk-consumer.gov.ua/hromadianam/upravlinnia>.

39. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 02.12.1961 р. *Офіц. вісн. України*. 2006. № 34. Ст. 2418.

40. Москаленко С. О. Суб'єкт управління. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. С. 614-615

41. Музиченко О. С., Подзігун С. М. Особливості державного регулювання аграрної економіки в умовах ринкових відносин. Вектор науки. Серія: Економіка та управління. 2011. № 3. С. 26–30.

42. Мэнкью Н. Г. Принципи економіки. Львів. ОМО, 2019. 201 с.

43. Насінництво-2022. URL: <https://agrotimes.ua/article/nasinnycztvo-2022>.

44. Обласна програма надання часткової компенсації вартості насіння зернових культур на 2021-2025 роки. URL: <tps://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna>.

45. *Одінцова Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М., Миронова Н. М. Коротич О. Б.* Механізм державного управління. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с. С. 375-376.

46. *Одінцова Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М., Миронова Н. С., Дідок Ю. В.* Суб'єкт державного управління. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного

управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. С. 613-614.

47. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/npa1/prijnyati-normativno-pravovi-akti>.

48. Паспорт обласної програми надання часткової компенсації вартості насіння зернових культур на 2021-2025 роки. URL: <tps://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna>.

49. Перелік нормативно-правових актів, відповідно до яких складено перелік питань щодо проведення заходу державного нагляду (контролю). URL: <https://dpss.gov.ua/derzhavnij-naglyad-kontrol/>.

50. Положення про Управління контролю в сфері насінництва та розсадництва Департаменту фіто санітарної безпеки, контролю у сфері насінництва та розсадництва Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Наказ Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів від 2017 р. URL: <http://www.consumer.gov.ua>.

51. Польська І. Е. Планування. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с. С. 466-467

52. Порядок формування, зберігання та використання державного резервного насінневого фонду. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 977. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/1313970#:~:text=E>.

53. Приходько В. П. Механізм державного регулювання та управління економічною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 15. С. 12-18.

54. Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами. Закон України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-19#Text>.

55. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України за 24 червня 2004 року № 1877-IV, в редакції за 27.10.2023 року. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t041303&ed=2023_12_31.

56. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. Ст. 79.

57. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

58. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері насінництва та розсадництва та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 січня 2019 р. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-2019-%D0%BF#Text>.

59. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 № 1275-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2015-p#Text>.

60. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: пост. Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 р. № 667. *Офіц. вісн. України*. 2015. № 73. Ст. 2402.

61. Про затвердження Порядку проведення сертифікації, видачі та скасування сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал та форми сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал: пост. Кабінету Міністрів України від 21.02.2017 р. № 9. *Офіц. вісн. України*. 2017. № 20. Ст. 560.

62. Про затвердження уніфікованих форм актів, що складаються за

результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) у сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.04.2019 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0431-19#Text>.

63. Про місцеве самоврядування в Україні. Редакція від 23.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

64. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002 р. № 411-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 13. Ст. 92.

65. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

66. Про приєднання України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин : Закон України від 02.08.2006 № 60-V. *Відомості Верховної Ради України* 2006. № 39. С. 1394.

67. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 07 черв. 2001 р. № 2493-III. Редакція від 28.01.2024. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>.

68. Про співробітництво територіальних громад. Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/18>.

69. Радченко А. М. Правове регулювання сертифікації насіння в Україні / А. М. Радченко. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 38(1). С. 123–126.

70. Рашисти повністю зруйнували матеріальну базу Національного банку генетичних ресурсів у Харкові. Україна молода. 2022.26.05. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/3805/2006/166617/>.

71. Рекомендації комітетських слухань на тему: «Державна підтримка аграрного сектору 2024. Державні та недержавні фонди і механізми». URL: <https://komagropoli/75427.html>.

72. Решота О. Особливості розвитку публічного управління в Україні: сучасні тенденції та проблеми. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL:http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/3_2020/39.pdf.
73. Роздайбіда О. В. Економіко-правові засади сучасного державного регулювання економіки АПК України / О. В. Роздайбіда. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. № 2(5). С. 168–179.
74. Самуельсон П. Економіка. Ужгород : Прес, 2020 539 с.
-
75. Світова Організація Торгівлі (СОТ). URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-rganizations/wto.5>.
76. Сікало М. Теоретичні засади державного регулювання ринку зерна в Україні / М. Сікало. *Актуальні проблеми державного управління*. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. № 1(49). С. 63-67.
77. Сопоцько О. Ю. Сутність та особливості поняття «продукти харчування повсякденного попиту». *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2011. Вип. 8. С. 359-365.
78. Сорока Л. В Державний нагляд і контроль як основа адміністративно-правового забезпечення та реалізації державних гарантій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2020. № 4. С. 171-175.
79. Сталий розвиток територіальних громад: управлінський аспект [Монографія] / Ю. О. Куц, В. В. Мамонова, О. К. Чаплигін та ін. ; За заг. ред. Ю. О. Куца. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. 236 с.
80. Станіславський В. П. Правове регулювання насінницької діяльності в Україні: моногр. Харків: Право, 2006. 158 с.
81. Станіславський В. Правові питання насінницької діяльності в Україні: окремі проблеми / В. Станіславський *Право України*. 2003. № 3. С. 113–116.
82. Сурмін Ю. П. *Теорія. Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : *Методологія державного управління* / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній

(співголова) та ін. 2011. 692 с. С. 609-610.

83. Схеми ОЕСР сортової сертифікації або контролю обігу насіння в міжнародній торгівлі. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966_002.

84. Телешун С. О. Прогноз. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с. С. 519-520.

85. Територіальна громада: заневість, дієвість ; [Моногр.] / Ю. О. Куц, В. М. Січенко, В. В. Мамонова, С. В. Газарян / за завг. Ред. Ю. О. Куца. Х. : Віровець А.П. «Апостроф», 2011. 340 с.

86. Територіальна громада: управління розвитком : [Моногр.] / Ю. О. Куц, О. В. Решеvecь / За заг. ред. Ю. О. Куца Харків : Вид-во "Константа", 2013. 540 с.

87. Територіальна організація влади в Україні : навч. посіб. / Ю. О. Куц, В. В. Мамонова ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. В. В. Мамонової. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2013. 212 с.

88. Територіальна організація влади в Україні : опорний конспект лекцій / уклад. Ю. О. Куц, В. В. Мамонова. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2013. 40 с.

89. Трофімова Г., Ситник В., Семисал А. Теоретичні основи формування ринку насіння зернових культур. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 3-4. С. 86-94.

90. Управління виробництва сільськогосподарської продукції Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної військової адміністрації. Положення. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/>.

91. Філатова А. Стан і перспективи розвитку ринку посівного матеріалу в Україні в умовах російської агресії. *Ефективна економіка*. 2022. № 10. URL: <file:///C:/Users/Yuriy/Downloads/%D0C.pdf>.

92. Хареба В. В. Адаптування схем сортової сертифікації насіння овочевих культур, призначеного для міжнародної торгівлі / В. В. Хареба, Н. В. Лещук, М. А. Брновицька, О. В. Позняк. *Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин*. 2012. № 2. С. 51–55.
93. Цивільний кодекс України. *Відом. Верх. Ради*. 2003. Додаток до № 40. Ст. 356.
94. Шаров Ю. П. Стратегія розвитку. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. С. 612-613.
95. Шкарупа В. К. та ін. Адміністративне право України : навчальний посібник / В. К. Шкарупа та ін. Ірпінь, 2021. 248 с.
96. Шульський, М., Смолинець, І. Управління виробництвом аграрної продукції: стан і тенденції розвитку. *Економіка та суспільство*, 2021. № 26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-30>.
97. Яременко В. Я. Новий тлумачний словник української мови / В. Я. Яременко, О. М. Сліпущко : у 3-х т. К. : Аконт, 2001. Т. 1. 926 с.
98. Ярошенко А. С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства в галузі насінництва та розсадництва / А. С. Ярошенко. *Право і суспільство*. 2015. Вип. 3. С. 120–124.
99. Ярошенко А. С. Актуальні проблеми здійснення державного контролю в сфері насінництва в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 201-209.
100. Ярошенко А. С. Генезис адміністративно-правового регулювання в галузі насінництва в Україні / А. С. Ярошенко. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. Вип. 4/2 (14). С. 45–48.
101. Ярошенко А. С. Насінництво як об'єкт адміністративно-правового регулювання / А. С. Ярошенко. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 26. С. 202–204.

102. Яскевич А. Й. Контроль. *Енциклопедія державного управління* [Текст] : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України. К. : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с. С. 305-306.

103. Яскевич А. Й., Сушинський О. І. Контроль у державному управлінні. *Енциклопедія державного управління* [Текст] : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України. К. : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с. С. 307-308.

104. Agrotimes UA. Seed production-2023”, available at. URL: <https://agrotimes.ua/article/nasinnycztvo-2023/> (Accessed 8th of October 2023).

105. Law on Seeds and Phytogenetic Creations. URL: <http://www.farmersrights.org/pdf/americas/Argentina/Argentina-seedandpvp73%2091.pdf>.

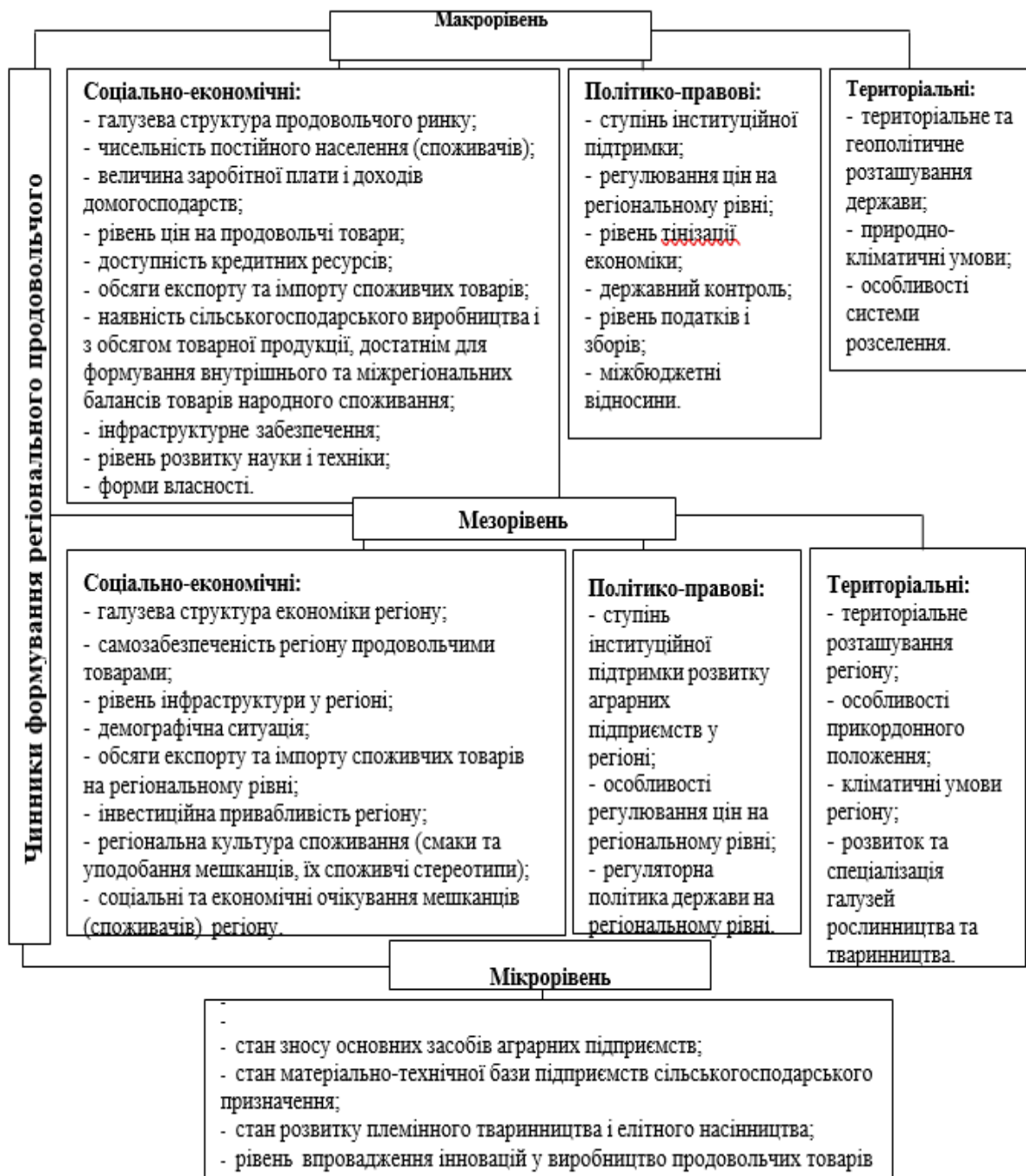
106. Objectives of SQCC. URL: <http://sqcc.gov.np/en/about/about-us/objectives>.

107. Organizational Information. URL: *Ceed Industry Development Act*. URL: <http://www.nseedcouncil.bpinsicpvpo.com.ph/ra7308.php>.

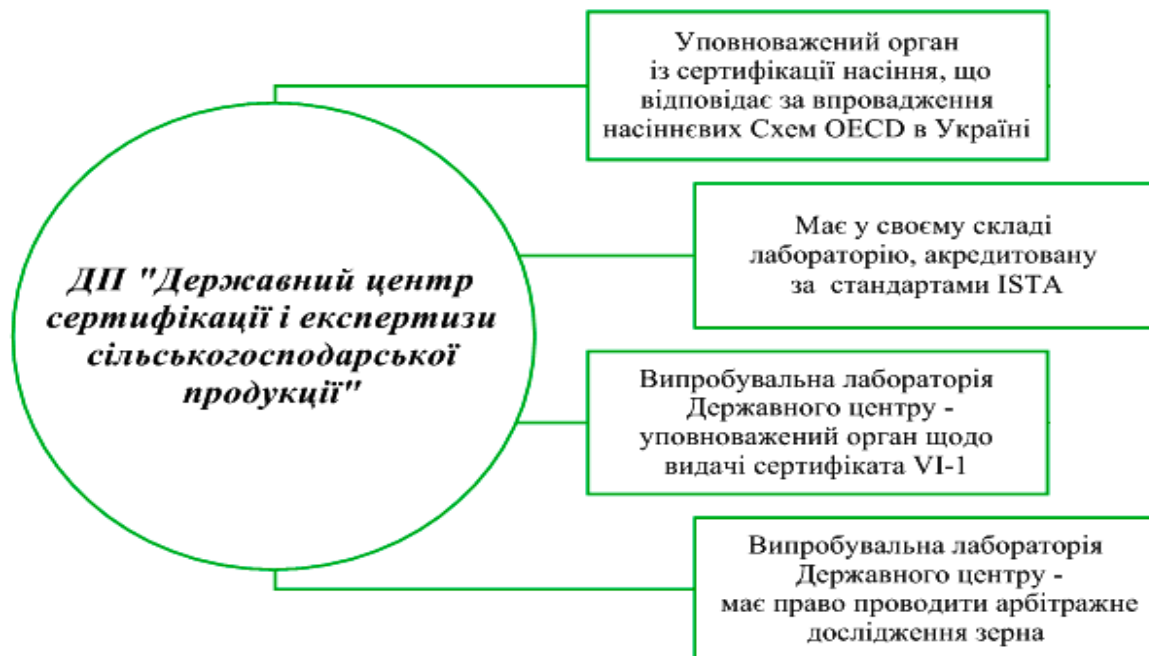
108. The International Union for the Protection of New Varieties of Plants. URL: <http://www.upov.int/portal/index.html.en>.

ДОДАТКИ

Додаток А
**Класифікація чинників формування регіонального
 продовольчого ринку [34, с. 6]**

Додаток Б

ДП «Державний центр сертифікації і експертизи
сільськогосподарської продукції»

Додаток В

Сортова сертифікація насіння

